

ALFONS WALDE

ΜΑΣΚΑΡΑΔΕΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Η'—1934
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1934

ΤΕΥΧΟΣ 172

IN MEMORIAM

“Όσο πικρήν ὁ χρόνος τὴν ἐπίγνωση
κι’ ἂν στάλαξε βαθειά μου, πῶς χαμένο
τοῦ γυρισμοῦ καὶ μάταιο πιά εἶναι τ’ ὄνειρο,
δὲν ξέρω τί μὲ κάνει νὰ προσμένω

κάθε ποῦ ὁ κρύος ἀγέρας τοῦ χινόπωρου
τὰ κίτρινα τὰ φύλλα μαστιγώνει
καὶ τὰ σκεβρά τὰ δέντρα συλλογίζονται
θλιμένα τὸ χειμῶνα ποῦ ζυγώνει.

Τὸ ἔρμο τὸ δάσος βλέποντας ποῦ ρήμαξε,
θαρρῶ μέσα στὴ γύμνια τοῦ τὴν τόση
τὰ ρίγη μιᾶς ζωῆς πῶς ἀναδεύονται,
στὸ θάνατο ψυχὴ ποῦ τοῦχουν δώσει.

Τῆς ἀνοιξῆς οἱ πόθοι σὰ νὰ στοίχειωσαν,
δὲν ξέρω ἂν μὲ ταῦτιά μου ἢ μὲ τὴ σκέψη,
ἀκούω νὰ τραγουδοῦν, καθὼς τὴν ἀνοιξή,
οἱ μουσικὲς ψυχὲς ποῦ ἔχουν μισέψει.

“Α, τέτοιες ὥρες, ὅσο κι’ ἂν ἡ ἐπίγνωση
ἢ ἀνέλπιδη βαθειά μου ἔχει φωλιάσει,
δὲ νοιώθω νὰ κατέχω βέβαια τίποτα
ἔξω ἀπὸ Σέ, γιὰ πάντα ποῦ ἔχω χάσει.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΙΛΕΑ ΛΕΜΠΕΓΚ

Πολύ σωστά και δίκαια όσα έγραψε ο αγαπητός μου Κώστας Ουράνης για το χρέος μας προς τον παλιό και καλό φίλο των νεοελληνικών γραμμάτων, τον αγρότη σοφό και ποιητή της Νεβίλ-Βώ, κ. Φιλέα Λεμπέγκ. Το αξίζει, αλήθεια, κάθε τιμή, κάθε αναγνώριση και κάθε ευγνωμοσύνη για τις υπηρεσίες του προς τη νέα μας λογοτεχνία. Και ήταν πράγματι υποχρέωσή μας ακόμα να παρουσιάσουμε πλατύτερα στο ελληνικό κοινό το πλούσιο και έκλεκτο λογοτεχνικό έργο του Γάλλου μας φίλου, όπως εκείνος, τόσα χρόνια τώρα, άφοδ κατώρθωσε να μάθη, έξω από την Ελλάδα, τη γλώσσα μας και να γίνει κύριος όλων των μυστικών της, καταγίνεται να παρουσιάσει, με πραγματική αγάπη που δεν της λείπει ούτε το κύριο γνώρισμα κάθε μεγάλης αγάπης—ή υπερβολή—τη λογοτεχνική μας κίνηση.

Από το σημείο όμως αυτό, ως το σημείο να γράφη ο αγαπητός συνάδελφος της «Νέας Έστίας», ότι ο Φιλέας Λεμπέγκ είναι άγνωστος στην Ελλάδα και ότι κανένας Έλληνας λογοτέχνης δεν ασχολήθηκε ποτέ με τον άνθρωπο και το έργο του, υπάρχει κάποια υπερβολή και, προπάντων, κάποια άδικια για όσους δεν ξέχασαν, όσες φορές τους δόθηκε ή ευκαιρία, το τίμιο αυτό χρέος. Δέ θέλω ν' αποδώσω στην παράλειψη αυτή του εύγενικού μου φίλου μιὰ θεληματική απροσεξία. Υποθέτω, απλώς, ότι, νεώτερος ο Κώστας Ουράνης και στη φιλολογι-

κή μας οικογένεια και στη φιλία του με το Φιλέα Λεμπέγκ, δεν είναι αρκετά ένημερος στη σχετική βιβλιογραφία. Αν ήτανε, θα γνώριζε — έδω με φέρνει στην ανάγκη ν' απολογηθώ — ότι στα «Παναθήναια» του Μιχαηλίδη είχα παρουσιάσει πρώτος τον καλό μας φίλο, σε μιὰ σειρά μικρών πορτραίτων που είχα αναλάβει τότε, με τον τίτλο: **Ξένοι Νεοελληνιστάι.** (Είχα δημιουργήσει τον όρο «νεοελληνιστής», για να μη γίνεται σύγχυση με το γενικότερο όρο «έλληνοιστής».) Και με το σημειώμά μου εκείνο, τα «Παναθήναια» είχαν δημοσιεύσει και την εικόνα του Φιλέα Λεμπέγκ. Αργότερα, στην «Έστία», είχα αφιερώσει ολόκληρο χρονογράφημα στο ποιητικό ρομάντσο του Λεμπέγκ: «Το ρομάντσο του Γκαμελόν», που με είχε πραγματικά ένθουσιάζει. Και πάλι, σε άλλη ευκαιρία, είχα υποδείξει την υποχρέωση που είχε το Έλληνικό Κράτος να παρασημοφορήσει τον καλό φίλο της Ελλάδος. Αλλά και πάντα, όσο ξέρω και όσο θυμολογώ, σε έφημερίδες και περιοδικά, όσες φορές και από άλλους μνημονεύθηκε το όνομα του Φιλέα Λεμπέγκ, τιμητικά πάντοτε μνημονεύθηκε. Δεν έγινε βέβαια — αυτό το αναγνωρίζω — ότι θα έπρεπε να γίνει για τον καλό μας φίλο και κυρίως για την παρουσίαση του δημιουργικού του έργου. «Άγνωστος» όμως δεν είναι στην Ελλάδα.

Την εξήγηση αυτή νόμισα υποχρέωσή μου να τη δώσω, γιατί από ένα τυ-

χαίο περιστατικό, που θα διηγηθώ αμέσως, την άνεκδοτική του ιστορία, έχω την τιμή να είμαι ο πρώτος και ο αρχαιότερος φίλος του Φιλέα Λεμπέγκ στην Ελλάδα. Όταν έβγαινε το «Περιοδικό μας» του Γερασίμου Βώκου, μιὰ μέρα έφθασε ένα γράμμα στο γραφείο του, με την υπογραφή «Φιλέας Λεμπέγκ», όνομα, πραγματικά τότε, άγνωστο στην Ελλάδα, όπου κανένας δεν είχε λόγο να προσέξει τον άνθρωπο που έγραφε τα «Πορτογαλικά Γράμματα» στο «Mercure de France». Ο Βώκος μούδωκε το γράμμα και μου είπε: — Απάντησέ του έσύ, σε παρακαλώ. — Γιατί δεν του άπαντάρς μόνος σου; τον ρώτησα.

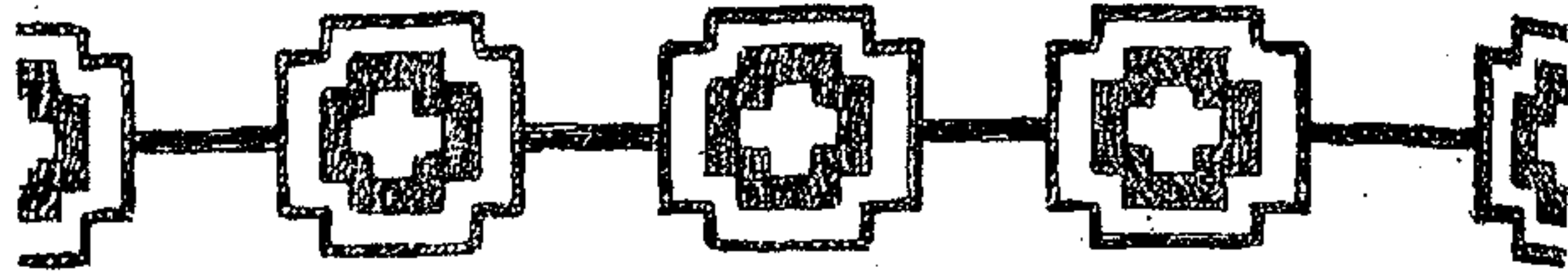
Ο καημένος ο Βώκος, που ήταν μόνος του ιδιοκτήτης, διευθυντής και διεκπεραιωτής του «Περιοδικού μας», είχε τη φιλοτιμία να παρουσιάσει σ' έναν ξένο το φτωχό ελληνικό περιοδικό, σαν ένα μεγάλο έκδοτικό όργανισμο, με γραφεία, υπαλληλίες και πλούσιο συντακτικό προσωπικό. Και μου εξήγησε: — Δεν πάει να του άπαντήσω έγώ. Να του άπαντήσης έσύ και να υπογράψης: Γραμματέυς της Συντάξεως (Secrétaire de la Rédaction).

Γελάσαμε λιγάκι, δέχθηκα το διορισμό μου με ύπερηφάνεια, (ήμαστε παιδιά ακόμα,) και άπάντησα στο Φιλέα Λεμπέγκ, με τον έπλοσημο τίτλο του «Γραμματέως της Συντάξεως». Ζητούσε, θυμολογώ, διάφορες πληροφορίες για τη λογοτεχνική μας κίνηση και παρακαλούσε να του υποδείξουμε ή να του στείλουμε μερικά ελληνικά βιβλία. Το έδωκα τις πληροφορίες που ζητούσε, του έστειλα όσα βιβλία είχα πρόχειρα, σύστησα σε πολλούς συναδέλφους να του στείλουν τα δικά τους — ένας από τους πρώτους ήταν ο Κώστας Χατζόπουλος, που τον έβλεπα συχνά τότε—και από τότε αρχίσαμε πυκνή και τακτική άλληλογραφία μεταξύ μας. Ήμουν, μ' έναν τρόπο, ο φιλολογικός του αντιπρόσωπος και πληροφορητής του στην Ελλάδα. Το

είχα παρουσιάσει μάλιστα τον πρωτοφανέρωτο τότε Λάμπρο Πορφύρα, στέλνοντάς του τα ποιήματά του, που τόσο είχε προσέξει, τον έβαλα σε άλληλογραφία μαζί του και, αργότερα, όταν ο ποιητής των «Σκιών» ταξίδεψε στη Γαλλία, θεώρησε χρέος του να τον έπισκεφθί στο έρημητήριο του και να του φέρη το χαιρετισμό της Ελλάδος και των Ελλήνων φίλων του. Με πόση συγκίνηση τα θυμολογώ τώρα όλ' αυτά τα παλιά πράγματα και με πόση αγάπη ξαναγυρίζω στην παλιά αυτή φιλική άλληλογραφία, που την κρατώ — στοίβες ολόκληρες — σε θέση τιμής και αγάπης, μέσα στα χαρτιά μου!

Η άλληλογραφία μου με τον καλό Φιλέα κόπηκε, στο μεταξύ, όπως από τυχαία περιστατικά και φροντίδες κόβονται κάποτε και οι πιο εγκάρδιες άλληλογραφίες, χωρίς να κοπή όμως και η ψυχική έπαφή μεταξύ των ανθρώπων που τους έχουν ένωση «έκλεκτικές συγγένειες». Ο Φιλέας Λεμπέγκ, τον περασμένο χρόνο, πραγματοποίησε το παλιό του όνειρο, που τόσες φορές μου είχε έκμυστηρευθί, να έπισκεφθί την Ελλάδα. Το πέρασμά του όμως από την Αθήνα στάθηκε τόσο βιαστικό και σύντομο, ώστε, πριν προφτάσω να μάθω τον έρχομό του, για να του σφίξω από κοντά το χέρι, έμαθα την αναχώρησή του. Έτσι, ο καλός μας φίλος, από τους τρεις πρώτους του φίλους της Ελλάδος δεν είδε κανέναν. Ο Πορφύρας και ο Χατζόπουλος νεκροί. Κ' έγώ σ'ά νεκρός μαζί τους. Ο αγαπητός μου Ουράνης στάθηκε τυχερώτερος. Αυτός ταξίδεψε μέρες με τον άγνό και αγαθό αγρότη, τον ποιητή της Νεβίλ-Βώ. Τον ζηλεύω. Δέ θα του συχωρέσω όμως την πίκρα που έδωκε, με το άρθρο του, χωρίς να το φαντάζεται, βέβαια, στον καλό μας φίλο, κάνοντάς τον να πιστέψη, ίσως, πώς τον λησμόνησαν οι φίλοι του της Ελλάδος ή πώς θέλουν να τον άγνωστον. Αυτό τουλάχιστον είναι μιὰ ανακρίβεια.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΛΕΠΕΙ ΑΠΟ ΠΟΥΘΕΝΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στην ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Α

Μόλις έγύρισα απ' έξω. Πώς μύριζαν τα φρούτα σέ κείνο το μαγαζί! Καθώς τα κοίταξα, μιά στιγμή μου φάνηκε ότι είχα ξαναγίνει όπως ήμουν τώρα ακόμα τελευταία... "Όταν με βλέμμα θερμό έσκυβα να τα διαλέξω για το τραπέζι μου. Έτσι είναι ο άνθρωπος. Μιά εικόνα. Μιά μυρωδιά. Ένα τίποτε. Το κασόνι της θύμησης ανοίγει. Όλα προβάλλουν άθικτα, νωπά. Σάν μέσα από τα κελύφη του βαμβακιού τα ταξιδεμένα λουλούδια. Ω δύναμη της ζωής!

Κατηφορίζοντας άργα μπήκα στο περιβολάκι της πλατείας. Για ν' ακούσω τις γυναίκες να μιλούν και να ξεχάσω τα δικά μου. Για να ιδώ τα παιδιά που τέτοιαν ώρα παίζουν στην πρασινάδα.

Αφίνω, τι κρατώ και άνεβαίνω επάνω. Αυτό το δωμάτιο, με το κρύο φως σταματημένο στα τζάμια, μοιάζει προσευχητήριο. Γύρω στον τοίχο, ένα πλατύ πεζούλι, που μόλις το είδα, είχα ακουμπήσει τα είδωλά μου, είχα βάλει τις γλάστρες μου! Μυρίζει παρκετίνη. «Έδω, συλλογίζομαι δεν έχω τίποτε να κάνω. Όλα είναι έτοιμα.» Ανάμεσα από τα κλαδιά των ελάτων με τους σταυρούς ακίνητους, όπως αν ήταν να τους άσπασθεις, τα μελανότεφρα ξύλα των επίπλων γυαλίζουν σά νερά. Είναι τόπος έξωτικός; Κάποιες σκέψεις μου, — πουλιά που κατέβηκαν από το βορριά και δεν έχουν τινάξει το φόβο και το χιόνι— με κάνουν να μου φαίνεται πως το δωμάτιο αυτό δεν είναι για να ζήσει κανείς μά για να πεθάνει μόνος του...

... Κι όμως θα του άρήσει. Έχει ανάγκη από έντυπώσεις παράδοξες, άλγεινές κάποτε, για να ξεπνούν τα νεύρα του και να βρίσκει κάποιο ενδιαφέρον στη ζωή. Αισθάνομαι ότι έχω πάρει την ψυχολογία του, τον τρόπο που βλέπει. Φθάνω στο σημείο να κάνω δική μου ως και κείνη την άρνητική του διάθεση... Πού σάν άνεμος, ξεκινήμένος από άπροσδιόριστα σημεία

της ψυχής του, σαλεύει τις γραμμές και τα σχήματα, γεμίζει ταραχή και την πιο ήσυχη ώρα. Το πολύ πολύ, σκέπτομαι, ν' αλλάξει τη διαρρύθμιση. Να βάλει το έρμάρι έδω και την κασέλα εκεί. Να ρίξει στο φως κάποιο χρώμα. Με ένα κομμάτι παλιό μεταξωτό. Η κρύβοντας το γλόμπο σέ σκιάδι από φύλλα χλωρά, με τη χάρη που ξέρει να δίνει σέ, τι κάνει...

Βέβαια... έδω δεν υπάρχουν πόρτες και παραπόρτες για να εμποδίζουν το θόρυβο. Ούτε τρόπος για να κοιτάζει κανείς μακριά. Όποιος κάθεται έδω, πρέπει να έχει όριζοντα μέσα του. Κι από το μπαλκόνι ακόμα, δυο-τρία μέτρα επάνω από τη γη, δε θα ιδεί παρά την αύλη με μιά λεμονιά. Μπροστά του, ψηλό μαντρότοιχο με σκουριασμένη πόρτα σάν των μοναστηριών.

Κάτω περιμένει ή νέα γυναίκα. Μπαίνουν με στο Ισόγειο.

— Συγυρίσατε;... Καλώς να τον δεχτήτε!

— Ποιόν;

— Ακούω τη φωνή μου άλλαγμένη.

— Ξέρω κι εγώ; "Όποιον περιμένετε. Θα περιμένετε κάτι... κάποιον... δε μπορεί. Όλοι μας περιμένουμε. Τι άλλο κάνουμε; Τι άλλο;

Κάθεται, κοιτάζοντας ψηλότερα από κεί που στέκομαι.

— Έτσι κι εγώ... άλλοτε. Χωρίς να έχω όρισμένον άνθρωπο στο νοῦ μου, όλο κάποιον περίμενα. Αφοῦ χτυπούσε ή πόρτα και ξαφνιαζόμουνα. "Ως που ήρθε. Ήταν ένας άντρας πολύ πιο μεγάλος από μένα, αλλά συμπαθητικός και με καλή δουλειά. Δεν είχε πολλά λόγια. Είπε στή μητέρα μου: «Τη θέλω καθώς είναι.» Σέ λίγες μέρες μ' έπαιρνε.

— Δε φαίνεσαι να είσαι ευχαριστημένη.

— Τό έχει ο τόπος μου... "Όσοι γεννήθηκαν σέ κείνες τις χώρες... γυρεύουν όλο και κάτι πιο πολύ. Μ' αγαπάει ο άντρας μου... δε μπορώ να πω. Μά ή αγαπή πρέπει να ταιριάζει με τα φυσικά μας. Άλλοιώς δε δίνει χαρά.

— Τι λές, Μαριάμ!

— Άλήθεια... Τό ξέρω καλά. Έπειτα, σάς είπα. "Όσοι είναι από τις χώρες του Ιορδάνη, γυρεύουν όλο και κάτι πιο πολύ. Η Μαριάμ κοιτάζει τα τζάμια της πόρτας που γεμίζουν ήμέρα.

Λέει σιγανά:

— Να ξέρατε τι βαρυές λύπες που έχω... Ωχρή, ακουμπάει τα χέρια της στα γόνατά μου. Τότε παρατηρώ ότι το δάχτυλό της έχει κάνει ρόζο από το ψαλλίδι.

Σέ λίγο:

— Ήθελα όποιου άλλου την τύχη έκτός από τη δική μου. Δεν ξέρετε τί είναι να έχει κανείς τόσα πράματα μέσα του και να μη μπορεί να τα καταλάβει... και να μη μπορεί να τα πει... Τι είναι αυτά που θέλω να πω και δεν ξέρω; Τα νοιώθω σά σύνεφα μέσα μου, σά σύνεφα! Και μου φέρνουν πλάκωση... άχ, τί πλάκωση! Πέστε τα σείς, αυτά που θέλω να πω και δεν ξέρω!.. Δεν ξέρω! Μπορώ μόνο να τα φαντάζομαι, όλα μαζί, άξεδιάλυτα, δίχως καθαρή όψη, σάν τις όμορφιές της άλλης ζωής. Μά να τα πω... — πώς να τα πω;

Σωπαίνει. Φαίνεται να κοιτάζει μπροστά της, όμως βλέπει μέσα της.

Σέ λίγο:

— Να ήξερα πράματα, ήθελα... πολλά πράματα. Να έγραφα ιστορίες... να ζωγράφισα... Για, να ξεσήκωνα αυτά τα πρόσωπα που βλέπω, όταν, το βράδυ, κάθομαι στην καρέκλα να ξεκουραστώ και κλειώ τα μάτια. Πώς να πω τί θέλω, που δεν ξέρω; Να ζούσα μακριά από τους ανθρώπους, ανάμεσα θάλασσας και χωραφιών. Στην έρημιά. Να φορούσα, σκόλη και γιορτή, μιά τσίτινη ποδιά. Παπούτσια ίσια, χαμηλά, απ' αυτά που περπατάς και δεν ακούγεσαι. Τα μαλλιά μου, — να! "Όπως τα έχω τώρα. Να τ' αφίνω να μου άγγιζουν το λαιμό. Κι ούτε να μιλάω. Να μη μιλάω ποτέ. Να τρώω χόρτα, έλιές... τίποτε με αίμα και με καρδιά. Όταν θα κάνω την προσευχή μου, να μη με βλέπει κανείς. Να πέφτω νωρίς και να σηκώνομαι τό χάραμα.

Γέρνει τό κεφάλι:

— Μά δε μπορώ να ζήσω έτσι... δε μπορώ. Έχω άντρα, σπίτι, δουλειές... Μ' αγαπάει ο άντρας μου... Θα ήταν κρίμα να μη τό πω. Όμως, με μιάν αγάπη βουβή και μυστική που δεν ξεσπάει ποτέ. Με μιάν αγάπη βαρυά. Τη νοιώθω σάν ταφόπετρα.

Μιλεί σοβαρά και τό χείλι της τρέμει. Κάτω από τα μάτια της έχει συρθεί μιά χαρακιά.

— ... Τόν αγαπάω τόν άντρα μου, τόν αγαπάω... κι άς έχει την καρδιά και τό στόμα του κλειδωμένα. Τόν πρώτο καιρό, όταν ξεθαρρέυτηκα λίγο μαζί του, τού έλεγα κανένα τρυφερό λόγο... Έκείνος δεν άλλαζε όψη. «Τί έχεις, μήπως σου-

καμα τίποτα;». Με κοίταζε. Έφεγγαν, κάποια στιγμή, στο βάθος, τα μάτια του, μά χωρίς να μαλακώνει τό πρόσωπο. Ήταν σά να μη με είχε άκούσει. Βαρύς, έξακολουθούσε τη δουλειά του. Ή περνούσε στή διπλανή κάμαρα... Γιατί;... Και οι άγιοι άκόμα κάποιες στιγμές χαμογελοῦν. Σκύβουν κοντά μας σάν άνθρωποι. Γιατί αὐτός πάντα να είναι έτσι; Ποτέ μου δε μπόρεσα να τό καταλάβω. Άχ, τί βαρυές λύπες που έχω!..

Σέ λίγο:

— Μιά μέρα, ύστερ' από μεγάλο άγώνα με τόν έαυτό μου, τόν παρακάλεσα: «Πές τα λοιπόν να τα καταλάβω κι εγώ...» Παραξενεμένος, με ρώτησε: «Ποιά;» Τού άπάντησα: «Αυτά... που έχω μέσα μου και δε μπορώ να τα πω!» Έμάζεψε τα φρούδια. Ήρθε κοντά μου. Μου έπιασε τό χέρι. «Θά είσαι άρρωστη», έπρόφερε. Σέ λίγο έστειλε στο σπίτι χίλια καλά. Τι να τα έκανα; Άλλα ήθελα εγώ. Από τότε ούτε ξαναμίλησα για τα δικά μου. Κι όμως με πονάει ο άντρας μου, κι άς είναι σφραγιστός. Αφοῦ μου τό έταξε: Θα δουλέψει λίγα χρόνια ακόμα κι ύστερα θα πάμε να ζήσουμε ανάμεσα θάλασσας και χωραφιών. Θα φορώ τσίτινη ποδιά με ζώνη. Παπούτσια ίσια, χαμηλά, από κείνα που περπατάς και δεν ακούγεσαι. Τότε, εκεί, ανάμεσα θάλασσας και χωραφιών, θα σκεφτώ πολύ. Και ίσως να βρω τα λόγια που χρειάζονται για να πω τα όσα έχω μέσα μου και δε μπορώ... Άχ, τί λύπες βαρυές που έχω!..

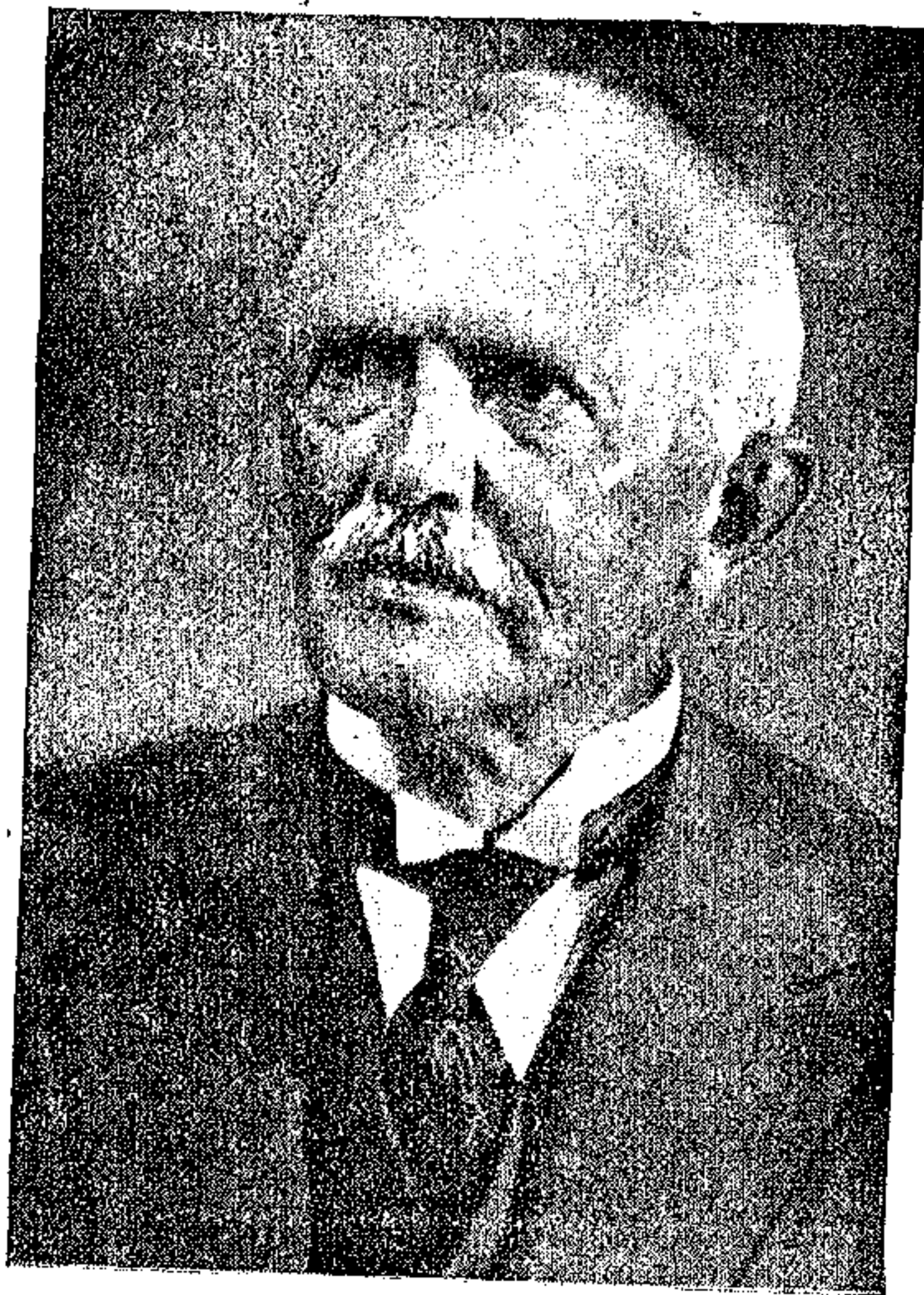
Έστύλωσε πάλι τό βλέμμα της στα τζάμια. Ή σκιά της κάμαρας έκανε να φαίνεται ή μέρα μακρινή — σάν από τό άλλο ήμισφαίριο. Σάν άφθαστη χαρά.

— Πώς περνάς τόν καιρό;

— Με τις δουλειές. Με τα δέντρα μου. Με τα πουλιά μου. Όλα τα ραψίματα από τα χέρια μου βγαίνουνε. Δεν είναι μόνο που βοηθώ τόν άντρα μου... αλλά όταν πιάνω τη βελόνα, ξεχνάω. Τώρα, από καιρό σέ καιρό, έρχονται και κάποιες στιγμές, — άλήθεια, πώς έρχονται αυτές οι στιγμές; Που σά να βγαίνει λίγος ήλιος στο νοῦ μου και ξεχωρίζω. Τότε λέω, έτσι το έαυτό μου: «Έτσι θα γίνεται τούτο, έτσι τό άλλο... Καί μου φαίνεται πως τα λέω σωστά. Θα μπορούσα αυτές τις στιγμές να έφτιανα ιστορίες... κι αν είχα χρωματιστά κοντύλια, να ξεσήκωνα. Τότε θα ξεκλειδωνα την καρδιά τού άντρός μου και τό στόμα του τό σφραγιστό. Τότε θα μπορούσα να φτάσω, νομίζω, στο Θεό. Στα βαθιά μυστήρια. Στόν άπάνω-άπάνω ούρανό! Γιατί είναι έφτά οι ούρανοι. Στόν τελευταίο ζοῦνε μακαρισμένα αυτοί που είναι καθώς τους νοιώθω με την ψυχή μά δεν μπορώ να πω...

Σηκώνεται.

— ... Σά θα πάω να ζήσω ανάμεσα

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΔΑΙΡΤΦΕΛΔ
(Τελευταία φωτογραφία)

θάλασσας και χωραφιών, τέτοιαν ώρα θα έχω τελειώσει τις δουλιές και θα γυρίζω έξω.

Β

Τά τζάμια της πόρτας μου αρχίζουν να σκοτεινιάζουν. Τά τζάμια της πόρτας μου! Από αυτά μπαίνει το προμήνυμα της αύγης. Το υποπράσινο φως που τινάζουν τά φύλλα της λεμονιάς μου. Η σπιθοβολή των άστρων. Το ήρεμο φως του φεγγαριού. Από αυτά γλιστρούν, έδω μέσα, τά φτερά της νύχτας. Τά όραματα.

Τά τζάμια της πόρτας μου όλο και σκοτεινιάζουν. Κάποια φωνή μου λέει:

«Έδω και λίγες μέρες ακόμα, τέτοιαν ώρα, ήσουν ντυμένη νεανικά κι' έσιαχνες τά λουλούδια.» Η, όρθή, μ'έναν παλμό που τον αισθανόσουν ως τά πόδια, έριχνες έδω

κι' εκεί τή ματιά σου, και μπαίνονόβγαινες, για να μη καταλαβαίνεις πόσο μεγάλες είναι οι στιγμές της άναμονής. Τώρα, ατή τήν ώρα, τίποτε δε μπορείς να κάνεις. Πουθενά δε μπορείς να σταθείς. Νοσταλγείς τό μέρος που διασταυρώνονται κάποιοι παλιοί δρόμοι και τά κυπαρίσσια άνεβαίνουν τρεις φορές πιο ψηλά από τήν εκκλησιά. Μά όπου κι άν πιάς... ότι κι άν κάνεις... τώρα...» Και μου τά λέει αυτά σά να μου μιλεί για κάποιο παρελθόν που δε θα συνεχιστεί. Τήν ίδιαν όμως στιγμή άκούω μια άλλη φωνή να πέφτει και να σκεπάζει τήν πρώτη: «Τί φοβάσαι; Μή φοβάσαι! Μέσα μας ξανοίγονται πρώτα οι τόποι των ειδυλλίων. Κι' έδω. Γιατί όχι; Τό ίδιο θα ζήσεις κι έδω. Σήκω! Έτοιμάσου! Έτσι μόνο θα νικήσεις τις χαιρέκακες, τις ένάντιες δυνάμεις.»

Η ψυχή μου, συγκεντρωμένη στο τρίτο τό καθαυτό δικό της στοιχείο, προσπαθεί να απρώξει, όπως μπορεί, τις ώρες και τις στιγμές...

Κοιτάζω τό τραπέζι μου, που όλο γίνεται έλαφρότερο στή σκιά. Πώς φαίνεται πώς έχω καιρό να πιάσω δουλειά! Έτσι, συνθηματικά, λέω στον έαυτό μου αυτό που κάνω. Άλλοιώς, — ποιά δουλειά; Άν με ρωτούσε κανείς, θα σκεπτόμουν πολύ να του άπαντήσω. Τι να του έλεγα; Ότι άνιστορώ κάτι κλειστές, βουβές στιγμές; Ότι τραγουδώ τον άνθρωπο, κι άν μ' έχει τόσες φορές άπελπίσει; Πώς είμαι σά μια πλάκα που άπάνω της χαράζονται τά πάθη του κόσμου και τά αντιβοίζει στα μακρινά; Θα γελοούσε. Με τά συμπεράσματά μου, ακόμα περισσότερο. Κι' όμως, νομίζω πώς έκατάλαβα. Έναν πόνο έχουν οι άνθρωποι. Όχι εκείνον που τους κάνει να νοιώθουν ή πλάνη ότι είναι σύντομη ή ζωή! Η ζωή είναι μεγάλη. Πόση ευτυχία χωράει σ' ένα λεπτό! Τους ανθρώπους τους τρώει ο πόνος της άτελείας τους.

Πλησιάζω τό τραπέζι μου και τραβώ τήν καρέκλα. Από τήν ίδιαν ανάγκη, με τήν ίδια διάθεση που ο βαρύθυμος, ο περίλυπος άνθρωπος απρώχνει τή φωτισμένη πόρτα και βρίσκεται σε συγκέντρωση κοσμική. Μά όσο κι άν με ζαλίζει τό μύρο της φαντασίας, μένω ίδια με κείνον, όσο κι άν πιεί. Απόψε με βαραίνουν πολύ οι δυό μου ύπάρξεις. Να μπορούσε αυτό τό βράδυ,

τουλάχιστον, ή μια να πάρει κάποιον άγνωστο δρόμο... Να εκλείψει! Καθώς ή σελήνη πίσω από τον κύκλο της γής.

Σηκώνομαι. Περπατώ λίγο στην κάμαρα... Να άνάτειλαν τάχα τά άστρα; Βγαίνω στην αύλή. Ο ούρανός κυανός καθώς οι άκρες του πελάγους. Πρέπει να σκουρήνει πολύ ακόμα για να φανούν τά φώτα του. Πόσοι άστερισμοί ύπάρχουν; Δέ θυμάμαι. Ξέρω πώς στο πατάρι είναι μια κάσα με βιβλία και μέσα σ' αυτά βρίσκεται κάποιο που περιγράφει τή ζωή του ούρανού.

Έχασα τή διάθεση. Τι είναι αυτό που συμβαίνει με τή διάθεση του ανθρώπου; Ποιά ρεύματα έσείς παίρνουν και πιάς και πώς έξαφνα έχεις γυρίσει πίσω; Ξέρετε σείς; Τώρα, αισθήματα και σκέψεις με συγκεντρώνουν στην γή. Στο πνεύμα της. Στο νόημά της. Στις άνάγκες που κάνει να ξυπνούν μέσα μου. Ω γή! που με κρατείς δική σου όσο δέν άντέχω, όσο δε μπορώ, όσο δε θέλω.

Σκοτάδι και ψύχρα. Σκοτάδι και σιωπή! Νομίζω πώς κοιμήθηκα λίγο... Άνοίγω τό φως. Έχω τήν αίσθηση του δευτερολέπτου όσο ποτέ. Του κάθε δευτερολέπτου. Του χρόνου τέτοια στιγμή, όλα θα είναι τά ίδια. Τό σκότος στην ίδια ένταση. Ίσως και ή βαρομετρική πίεση. Ο ζωικός, ο φυτικός κόσμος στον ίδιο βαθμό άνεργείας. Όλα. Όταν δε θα ύπάρχω, ίσως, έγώ, ή δε θα έχω λόγους να παρακολουθώ τήν πορεία του λεπτοδείκτη. Του χρόνου τέτοιαν ώρα, — άς τό έλπισω. Δέ θα βρίσκομαι σ' αυτό τό αλχημικό άκρωτήριο. Πέστε μου πώς δε μπορεί να μένω πολύ ακόμα έδω... Ούτε θα πρέπει να διαστέλλω έτσι τή δύναμή μου, για να βρω κάποιο τρόπο γλυτωμού, σωτηρίας. Ο κόσμος δε θα μου φαίνεται σφαίρα που γύρω της είναι ζωγραφισμένες οι εποχές. Δέ θα πηγαίνω μπροστά από τον καιρό, ώστε να βλέπω από πριν πώς θα συμπέσουν στο τέλος του χρόνου οι ώρες και οι στιγμές... με πόσην άκρίβεια θα διπλωθούν οι φτερούγες.

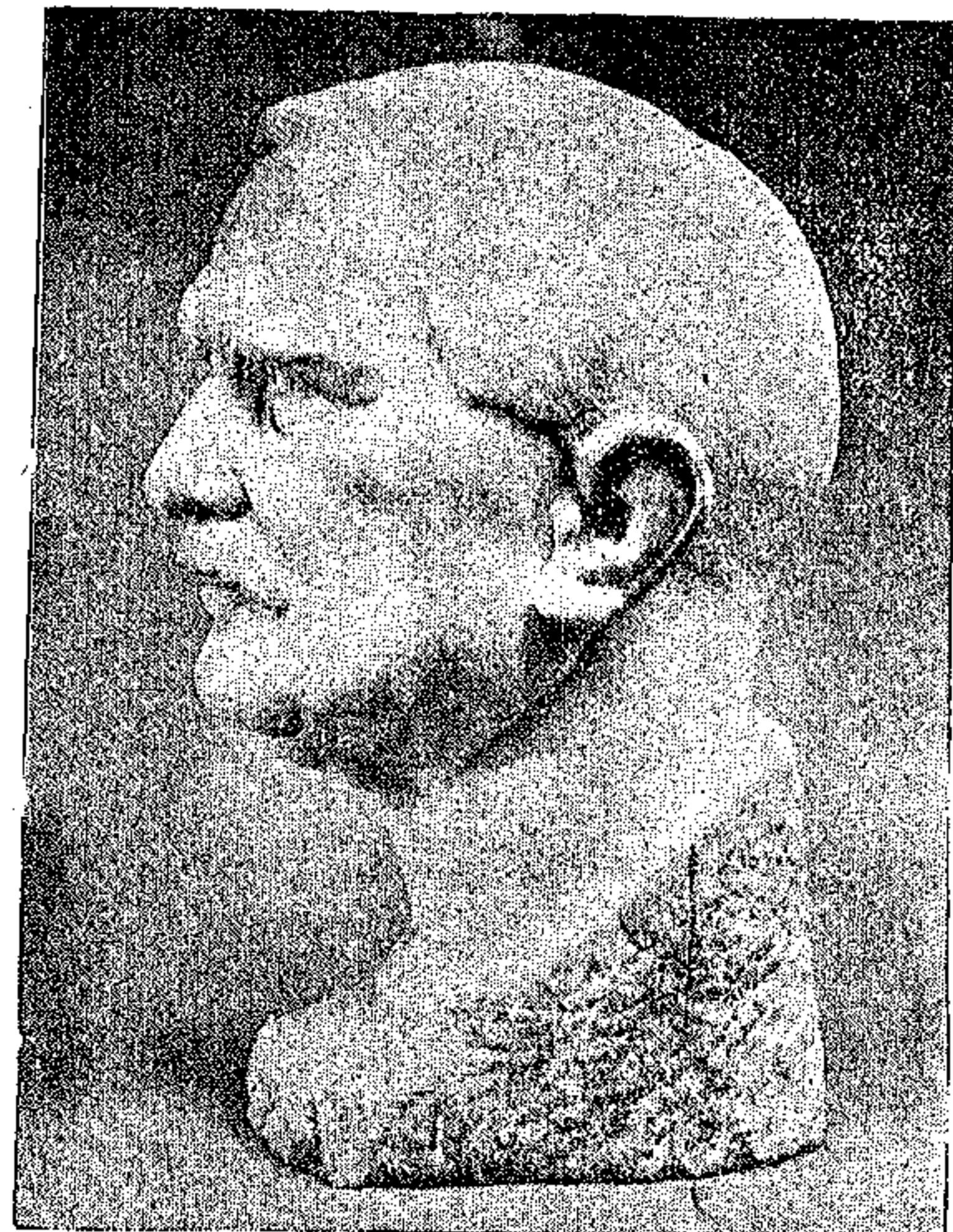
Σκοτάδι και ψύχρα. Σκοτάδι και σιωπή. Ποιος άλλος άγρύπνησε σκεπτικός όσο έγώ; Μιλώ με τά πράματα. Με τήν ψυχή μου. Που θα ξεσπάσει αυτός ο βαρύς καιρός; Τυλιγμένη έπι-

σημότητα, άκούγεται τώρα ή φωνή της Μαριάμ: «Καλώς να τον δεχτήτε!» Μιλεί με ήσυχία και βεβαιότητα. Μου έρχεται να τή ρωτήσω: «Όραματίζεσαι; Μήπως έχεις τό προνόμιο να άκούς τον ένδιάθετο ρόλο της ψυχής; Να άλιεύεις τήν έπιθυμία από τά τριόβαθα και να τή φέρνεις επάνω λαχταριστή; Είσαι άνθρωπος με σάρκα και με όστά;...»

Έκείνη συνεχίζει:

— Δέν ξέρω να πώ αυτά που αισθάνομαι, αλλά κάτι μου λέει πώς μια μέρα απ' αυτές κάτι θα γίνει... Κάποιος θα ρθει... που μπορεί και να μη τον έχετε ακόμα γνωρίσει... Άλλά θα σας κάνει καλό... Θα σας φέρει ξαλάφρωση... Από τήν πρώτη στιγμή που σας είδα, μου φανήκατε ένας άνθρωπος στολισμένος για κάποια γιορτή. Έσείς... τό σπίτι... κάτι... κάποιον περιμένετε. Καίγεται λιβάνι έδω μέσα; Γίνονται προσευχές; Ο άέρας είναι σαν ύστερα από παράκληση...

Στρώνει τό ρούχο στο τραπέζι και αρχίζει να κόβει.

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΔΑΙΡΤΦΕΛΔ

Ἄνασηκώνομαι κάτι νὰ πῶ, μὰ πέφτω πάλι στὴ θέση μου.

Ἐκείνη :

— Δὲ μὲ παρεξηγεῖτε... Θέλω νὰ πῶ κοπιασμένη... σὲ προετοιμασίες...

— Σὲ προετοιμασίες!

— Δὲν τὸ εἶπα καλά;... Νά... συγυρίσματα. Ἀκοῦστε! Στὴν πατρίδα μου λένε: Νέο σπίτι, νέα τύχη.

Στέκεται σὰ νὰ περιμένει κάτι νὰ πῶ.

— Δὲ μιλάτε... Εἶναι ἐκεῖνο πού ἐκατάλαβα μόλις ἐμπήκα. Κάτι ἐχάλασε ἐδῶ μέσα. Νά μπορούσα νὰ ἔμεινα ἀπόψε μαζί σας... Μὰ ποτὲ δὲ γίνεται ὅ,τι θέλω. Ὁ ἄντρας μου δὲν τὰ νοιώθει αὐτά. Πῶς νὰ τὰ νοιώσει; Εἶναι σὰν ἐκεῖνα τὰ ἄλλα... σὰν ἐκεῖνα... πού ἔχω μέσα μου καὶ δὲ μπορῶ νὰ πῶ.

Μὲ ἀδύνατη φωνή:

— ... Πῶς νὰ νοιώσει τὴν καρδιά μιᾶς γυναίκας πού εἶναι ἀπὸ τόσο ἀλλοιωτικὲς χῶρες.

— Μαριάμ!...

Σκύβει ἐπάνω μου. Μὰ δὲ βρίσκω τίποτα νὰ τῆς πῶ.

— Τί νὰ σᾶς κάνω;

Ἀισθάνομαι τὸν πόνο τῆς σὰν κάτι ὑλικό πού θέλει νὰ μὲ προφυλάξει.

Προφέρω :

— Οἱ ἄνθρωποι! Ποτὲ δὲν ξέρουν αὐτὸ πού γίνεται, τὴν ἴδια στιγμή.

— Τί φοβάστε πῶς γίνεται;... Δὲν καταλαβαίνω.

— ...

— Τί φοβάστε πῶς γίνεται;

Ἀκούω βήματα. Φαντάζομαι παρουσία.

Ἄνασηκώνομαι.

— Κοίταξε!

— Κανέναν. Καθὼς φυσάει σέρνονται τὰ φύλλα στὴν αὐλή.

Ἀισθάνομαι τὸ νοῦ μου σὰν ἓνα μάτι πού ἀνοίγοντας μὲ κόπο τὰ βλέφαρα, προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσει στοιχεῖα, γιὰ νὰ

μὲ κατατοπίσει σ' αὐτὸ πού συμβαίνει. Σ' αὐτὸ πού περνῶ.

— Ρίξε μου κάτι!...

Μὲ σκεπάζει μὲ τὸ ροῦχο πού ἔχει φέρει.

— Ἦσυχάστε λίγο... Ἐγὼ θὰ ἔχω τὸ νοῦ μου μὴπως ἔρθει κανεὶς.

— Δὲ θὰ ἔρθει.

— Πῶς μπορούμε νὰ ξέρουμε;...

Περνοῦν μερικὲς στιγμές. Ὑστερα σηκώνεται ἀπὸ ἐκεῖ πού εἶμαι πεσμένη καὶ τὴ νοιώθω νὰ στέκεται στὴ μέση τῆς κάμαρας. Μὲ ἄλλη φωνή:

— Ἐγὼ θ' ἀνοίξω. Θὰ συμμαζέψω.

Μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει πάρει ὅλη τὴ δύναμη πού ἔλειψε ἀπὸ μένα.

— Οἱ ξένοι πού εἶχατε ὄλα τὰ ξεσυγυρίσαν. Καὶ νὰ ἦταν μόνο αὐτό...

— Μὴ λές. Ἐνῶ ἤξεραν κάτι...

— Τί μπορεῖ νὰ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι; Τὸ κάθε τι γίνεται κρυφά, μυστικά, καθὼς στὴν ψυχὴ ἢ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Δὲν καταλαβαίνω τί θέλετε νὰ πῆτε. Μὰ μὴν πιστεύετε στοὺς ἄνθρώπους πού βλέπουνε μὲ τὰ μάτια.

Ἀκούω γύρω μου τὸ γρήγορο, ἐλαφρὸ περπάτημά τῆς. Ἀνάμεσα σὲ πολλὰ τέτοια λόγια :

— ... Πάρτε λιγὴ δύναμη... Ποῦ ξέρετε. Ὅσοι ἐλπίζουν νικᾶνε. Τί, οἱ ἀπελπισμένοι; Ἔτσι πού κάνετε, τίς λύπες πού εἶναι νὰ περάσετε στὴ ζωὴ θὰ τίς φέρετε πιὸ γρήγορα... πιὸ μπροστά. Ἐμένα ν' ἀκούσετε. Ὅταν εἶναι καθαρὴ ἡ ψυχὴ... δὲ μπορεῖ... κάτι θὰ γίνει. Μὰ δὲ σᾶς ἔτυχε ποτὲ νὰ χαρῆτε χωρὶς νὰ τὸ περιμένετε;... Ἔτσι καὶ τώρα... Δὲ μπορεῖ. Κάτι θὰ γίνει... Κάποιος θὰ ρθεῖ... πού θὰ σᾶς φέρει ξαλάφρωση. Τὸ ξέρω... εἶμαι βέβαιη...

— Ἀλήθεια, Μαριάμ;

Ἀνοίγω τὰ μάτια. Ὅπως πρὶν λίγες μέρες, στὴ ζωὴ.

ΕΙΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ

ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΑ ΓΛΕΝΤΙΑ

Ἀφιερώνεται στὸν κ. ΝΙΚΟ ΒΕΗ πού ἀγαπάει τὸ ἑλληνικὸ γλέντι.

Κάθε χρόνο, μόλις μπαίνουν οἱ ἀποκρὲς, οἱ χωριάτες σφάζουνε τὰ θρεφτάρια τους, πού τὰ χουν ἐπίτηδες γι' ἀφτὴ τὴν περίσταση. Ἀμέσως τὰ συγυρᾶν ὅπως πρέπει καὶ τὰ κρεμάνε ἀπὸ τὸ δυνατὸ πατερό— δλοτέντωτα ἀπὸ τὴ σκεπὴ ὡς τὸ πάτωμα χάρμου.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γουρνοσφαγῆς καὶ στερνὰ σ' ὄλα τὰ σπίτια ἢ χαμοκέλες ἀρχινᾶνε νὰ κόβουν ἀπὸ τὸ κρεμασμένο χοιρινὸ καὶ νὰ μαγερέβουνε λίγο-λίγο ἢ νὰ φαίνουνε στοὺς φούρνους, στὰ κάρβουνα καὶ μὲ τὰ σουγλιά, νὰ καρμαλίζουν πρῶχειρα κι ὅπου προφθάνει ὁ καθένας ψαχνὰ καὶ ψαρονέφρια κι ἔτσι γιομίζει ὁ ἀέρας ἀπὸ τίς μυρουδιὲς κι ἀπὸ τὴν τσίγκνα καὶ τὸ στομάχι ἀπὸ λογιῆς λογιῶν μπουκούνια. Μαζὶ τραβᾶνε κι ὀλόγιμες κοῦπες, τρώνε καὶ πίνουν, πίνουν καὶ τρώνε καὶ χορτασμούς δὲν ἔχουν.

Καὶ κατόπι τὸ ρήνουνε στὸ γλέντι... Ἔτσι τέτιον καιρὸ κάθε χρόνο, τάχτικα κι ἀπαρασάλεφτα, φουντώνουνε σ' ὄλα τὰ χωριά ζωερά, ὀμαδικὰ καὶ τρικούβερα ἀποκριάτικα γλέντια.

Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τίς φειτινὲς γουρνοσφαγῆς ἀρχισε ἢ συνηθισμένη γιορτιαστικὴ κι ὀργιαστικὴ περίοδο, πού δὲν πάει νὰ πάρει τέλος κι ἄς ξεράθηκε ἀπὸ μέρες τώρα τὸ αἶμα τοῦ γουρουινῶνε πού θυσιασθήκαν κι ἄς πέρασε καὶ τὸσος καιρὸς ἀπὸ τότε πού σιγουρεφτήκανε μέσα στὰ κι οὐπια καὶ στίς λαήνες τὰ καπνισμένα καὶ μοσκομυρουδᾶτα λοκάνικα μαζὶ μὲ τὰ κοψίδια τὸ παστὸ (ἢ σύγληνο, σύγκριατο κ. ἄ. ὅ.).

Ἄς κοντέβει νὰ ρθεῖ καὶ ἡ μεγάλη σαρακοστή... Δὲν κόβεται ἢ φόρα! Ξακολουθᾶν ἀσταμάτηγα οἱ μασκαράτες, οἱ χοροὶ καὶ τὰ τραγούδια καὶ διαλαλοῦνε μὲ ἀσυνόριστη ὀμαδικὴ τρελοχαρὰ τὰ κάθε εἶδους λαλοῦμενα: μπουζούκια, βιολιά, κλαρίνα, ταβούλια καὶ καραμούντζες, γιογκάρια, πίπιζες καὶ φλογέρες.

Κόσμος καὶ κοσμάκης γλεντοκοπάει εἴτε μὲ παλιά εἴτε μὲ νέα μουσικὰ ὄργανα. Κι ὄλοι παραβάνουνται ποιδε νὰ ξεπεράσει τὸν ἄλλονε στὸ ντόρο, στίς ἀγριοφωνάρες

καὶ στὴν ἀκατάστατη ἀνακατωσοῦρα καὶ πιαλάβρα.

Πολλοί, γιὰ νὰ τὸ πετύχουν ἀφτό, πὰν κι ἀνακαλύφτουνε κάτι παμπάλαια τούμπανα, φτειασμένα μὲ δυνατὸ λυκοτόμαρο, καὶ καθὼς τὰ βαροῦνε μὲ τὰ χοντρά τουμπανόξυλα, σηκώνουν τὸν τόπο μὲ τοὺς βρόντους.

Γιὰ ἔργασια δὲν ἔχουν ὀλότελά τὸ νοῦ τους ὀότες τίς ἡμέρες. Δὲ λογαριάζουν οὔτε σφέρο, οὔτε τίποτα, ὅπως εἶναι μπασμένοι στὸ κέφι.

— Ὅσα πὰν κι ὀσὰ ρθουνε! τοὺς ἀκούς καὶ φωνάζουν, ἄμα ἐπιχειρήσει κανέναν νὰ τοὺς θυμίσει πῶς τοὺς περιμένουν οἱ δουλιές τους.

— Ὅτι βρέξει ἄς κατεβάσει! δηλώνουν ὄλοι καὶ ξακολουθᾶνε τὸ στημένο γλέντι τους, γιὰ κανένα λόγο δὲν ἀποφασίζουν νὰν τὸ «σκοπήσουν», γιὰ οὐλους τοὺς θεοὺς δὲν παρατᾶνε τὴ διασκέδαση καὶ τὸ χορὸ, ξημεροβραδιάζονται στὸ γλεντοκόπι...

Κι εἶναι πολὺ φυσικὸ κι ἐφκολοξήγητο νὰ γίνεται κάθε τέτια ἐποχὴ ἔτσι, νὰ ναι πάντα τσίακηρωμένοι οἱ χωριάτες καὶ νὰ κράτοῦνε καὶ τὸσον καιρὸ τὰ γλέντια καὶ οἱ χοροὶ τους.

Τὸν περισσότερο καιρὸ ζοῦνε ἀποκλεισμένοι. Δὲν ἔχουνε καμιά ξεκουραστικὴ διασκέδαση, μόνο εἶναι προσηλωμένοι στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς κι ὄλο τοὺς δέρνει τὸ τριβέλι καὶ ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ πῶς θὰ πορέψουν. Γι' ἀφτό ἀφορμὴ μόνο γυρέβουνε «νὰν τὸ ρήξουνε στὰ ὄξω!», νὰ ξενοιάσουν καὶ μιὰ φορά ξεχασμένοι στὰ γλέντια, νὰ «ξεσκάσουνε κοματάκι» καὶ νὰ φωνάξουνε: ὄξω φτώχεια!...

Ἀκόμα ὀμως ἔχει νὰ κάμει κι ἓνας λόγος παραπάνου: τέτιες ἡμέρες εἶναι ὄλοι χορτασμένοι, σὰ νὰ εἴποῦμε. Γιὰτι ἀποκρὲς σ' ἀποκρὲς μονάχα τρώνε τόσο πολὺ «κριάς», τοὺς βγαίνει κι ἀπὸ τὰ μάτια, καθὼς τὸ λέει κι ὁ λόγος, κι ὄχι γιὰ λίγο διάστημα, μὰ δεκαπέντε μέρες συνέχου!

Ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸ τὸ λιμάζουν.

λιώς μπορούν δέ μπορούν θά χορέψουν!
« Τί έχεις, γέρο, πού χορέβεις! » όπως τό λέει καί ἡ παροιμία.

Στό χορό τούς λένε τραγούδια ξεπίτηδες γιά γέρους φτειασμένα. "Αν εἶναι άντρας, τοῦ τραγουδάνε :

Νά εἶχαμε — τί νά εἶχαμε ;
Νά εἶχαμ' ἕναν κῆπο
μέ τά τριαντάφυλά του
καί τά γαρύφαλά του.

Νά εἶχαμε — τί νά εἶχαμε ;
Νά εἶχαμ' ἕνα γέροντα,
νά φύλαγε τόν κῆπο
μέ τά τριαντάφυλά του
καί τά γαρύφαλά του.

Νά εἶχαμε — τί νά εἶχαμε ;
Νά εἶχαμ' ἕνα γαϊδάρο
νά καρβαλάει ὁ γέροντας
νά πήγαινε στόν κῆπο . . .

"Αν εἶναι γερόντισα, τῆς τραγουδάνε ἄλλο τραγούδι, πού εἶναι κι ἀπό μέγαλο σάν τό παραπάνου. Σ' ἀπότῆ μιά γριά μαλώνει μέ ὄλα τά ζά καί τά πετούμενα τοῦ σπιτιοῦ, σά νάν τῆς φταίνει κείνα, πού ἔχασε τά νιάτα τῆς!

Μίνια γριά, κακούργα γριά
μέ τήν κοτούλα μάλωνε :
— "Εσι, κότα! . . . "Εσι, κότα! . .
ποῦν' τά νιάτα πού εἶχα πρῶτα!

. . . μέ τήν κατσούλα μάλωνε :
— Τσίτι, τσίτι! . . . "Εσι, κότα! . .
ποῦν' τά νιάτα πού εἶχα πρῶτα!

Καί τά δύο τοῦτα τραγούδια εἶναι πολύ μεγάλα. Μέ τις ἀτέλειωτες ἐπανάληψες πού ἔχουν, καί πού θυμίζουμε τό φυτῆλι τοῦ καντηλιοῦ καί τήν κόρη πού κένταγε τό μαντήλι, γίνονται ἀκόμα μεγαλύτερα καί πλιά μπορεῖ νά ποστάσουνε καί νέοι σάν τά χορέβουν ὄχι καί ξαδυνατισμένοι γριόγεροι!

"Αντέχουν ὁμως καί οἱ γέροι στό χορό τους, ἐπειδής ὁ ρυθμός τους δέν εἶναι γλήγορος. Πηγαίνει μάλιστα διακομένα, ὅπως τά βαρυφορτωμένα τάλογα, πού σταματάνε κάθε λίγο στόν ἀνήφορο κι ἔτσι ξανασένουν καί κάνουνε κουράγιο γιά νά βγάλουν ὄλο τόν ἀνηφορικό δρόμο. . .

Τά παραπάνου τραγούδια εἶναι ἀρκετά « κόσμια » καί μποροῦνε νά διαβαστοῦν δίχως νά παραξενεφεῖ οὔτε τάφτι παλιάς, ἀκόμα κι ἐκατοχρονίτισας, γεροντίνας.

Μά φυσικά δέν εἶναι τέτια ὄλα τά τραγούδια πού λένε σ' ἀποκριάτικα γλέντια τους! Ὑπάρχουνε πολλά — τά περισσότερ' ἀποκριάτικα τραγούδια — πού θά κάνανε νά κοκκινίσει κι ὅποια ξεπεταμένη γυναικα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς κι ἄλλα πού οὔτε τό πιό ξετσιπῶτο παλιόστομα δέ θά τολμοῦσε νάν τά τραγουδήσει σέ ἄλλη, ὁμαλή περίσταση.

Μόνο τέτιον καιρὸ τά λένε δίχως νά ντηριάνται καθόλου! Οὔτε τούς νοιάζει ἂν εἶναι « παρών » σεβάσμια πρόσωπα (ἡρωμένοι, ἀσπρόμαλοι γέροι, ξενοχωρίτες κλη) ἢ ἀνήλικα παιδιά, πού δέν κάνει νάκούσσουνε καί νά μάθουν. . .

Ὑπάρχει δηλαδή κι ἐπιδειχνεται τοῦτες τις ἀποκριάτικες βδομάδες μιά τέλεια ξεπαλυσίωνα κι ἕνα ἀσυμάζωτο ξεσπασμα, πού δικαιολογιέται μονάχα ἀπό τήν ἀναγκαστική ὄλοχρονική στέρεψη, ἀπό τήν ὑποκριτική, συγκράτηση, ντροπαλοσύνη καί λειψοφύρια, πού τώρα ξεπλυέται μέ μιὰς τό χαλινάρι τους. . .

Ἀπό τοῦτα ὄλα φαντάζεται ὁ καθένας τί θάλεγε μιά πλέρια ἀποκριάτικη μελέτη! Φυσικά ὁμως τέτια μελέτη δέν εἶναι δυνατὸ νά δημοσιεφεῖ.

Μά οὔτε καί « κόσμια » μελέτη μπορεῖ νά συγκεντρώσει ὄλα τά ἀποκριάτικα τραγούδια, συνήθια, μύθους καί παραδόσεις. Ἀφήνω πού δέ χωράει κι ὄλας ἀτόφια σέ στήλες φιλολογικοῦ περιοδικοῦ.

Γι' ἀπότῆ σταματᾶμε γιά νά εἰποῦμε καί τοῦ χρόνου!

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΙΝΗΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΦΩΚΑΣ

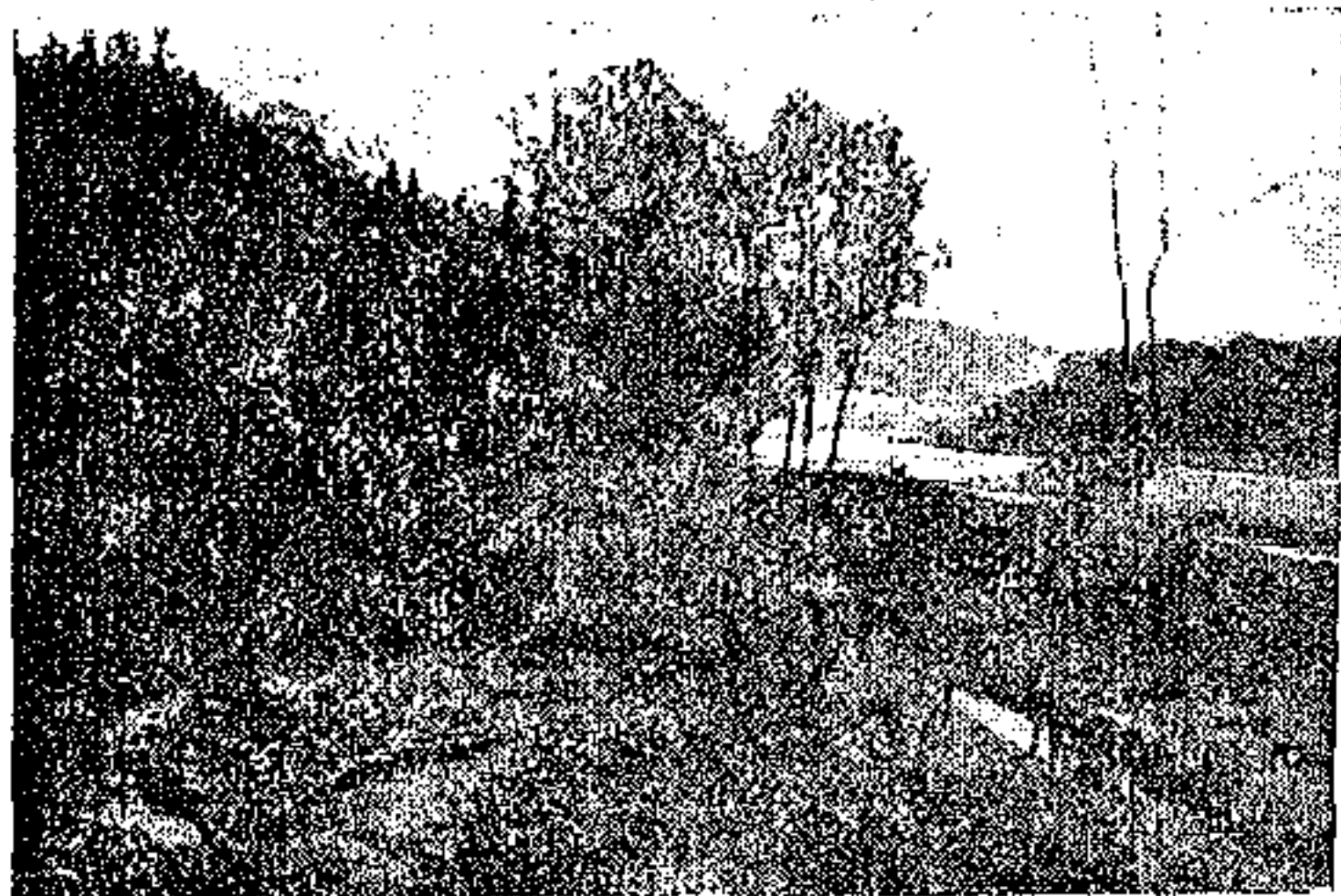
Τό ἐργαστήριο τοῦ κ. Φωκά, στήν ὁδόν Ἀνακρέοντος, στήν Καλλιθέα, εἶναι σάν ν' ἀφηγῆται μιά παλιά ἱστορία. Μιά ἱστορία τέχνης, ἀγάπης καί πίστεως.

Μιά κομπή βίλλα στή μέση ἑνός κήπου μέ δέντρα πού νομίζεις πὼς εἶναι ἐκεῖ ἔτσι βαλμένα ἀπό τόν ἴδιο τόν καλλιτέχνη γιά νά ἔχη τά στοιχεῖα πού τοῦ χρειάζονται γιά διακοσμητικές συνθέσεις μέ ὄλους τοὺς τόνους τοῦ πρασίνου. Καί τί ἀπίθανη συντροφιά φυτῶν. Ἀντιπροσωπεύεται ἐκεῖ ἡ βλάστησις διαφόρων ζωνῶν τῆς γῆς. Δένδρα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, ὅτι μπορεῖ νά ὑπάρξη σ' ἕναν κήπο ἀπό τήν ἑλληνική χλωρίδα, φοίνικες, κακτοειδή. Ἀλλά ἕνας τέτοιος κήπος εἶναι ἕνα ἔργο. Θέλησε ὁ κ. Φωκάς, πού τά φύτεψε ὄλ' αὐτὰ μόνος του πρό πολλῶν χρόνων κι' ἔκαμε νά δασώση στή στεγνή κι' ἐντελῶς φαλακρή τότε Καλλιθέα μιά λόχη ἀπό φυτὰ κάθε γεωγραφικοῦ πλάτους, νά δημιουργήσῃ ἕνα ὑπαίθριο ἀτελιέ, ὅπου νά ἔχη πρόχειρο κάθε φυσικό πράσινο; Γιατί αὐτό μπορεῖ νά εἶναι τώρα ὁ θαυμαστός κήπος του. Ἀλλά ἕνας ζωγράφος δέν φυτεύει σήμερα ἕνα κλαδί γιά νά τὸ ζωγραφίσῃ ὕστερα ἀπό εἴκοσι χρόνια ὅταν θά γίνῃ δένδρο. Ὁ κ. Φωκάς τὸν ἐφύτεψε ἀπό βαθύτατη ἐσωτερική ἀνάγκη. Ὁ κήπος του εἶναι μιά δημιουργία ἀγάπης. Ὁ ἄνθρωπος πού φυτεύει ἕνα κομματάκι χλωρὸ κλαδί προωρισμένο νά γίνῃ κορμὸς καί ν' ἀνοίξῃ κλαδιά καί φυλλώματα στόν ἥλιο, ὄχι ἀπό τό τό κίνητρο τῆς καλλιτεχνίας, μιάς περιουσίας, ἀλλά μέ μόνη τὴ διάθεσι νά χαρῆ τὴν ἀνάπτυξί του, τὴν ὁμορφιά του καί τὴ σκιά του πού θάρθουν σέ πολλά χρόνια, δίνει, χωρὶς νά τὸ ἔχη σκεφθῆ, τὴν ἀπλή καί γνησία εἰκόνα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴ ζωὴ καί πρὸς τὴν ὁμορφιά τῆς. Εἶναι ὁ πιστὸς γιά τὸν ὅποιο δέν ὑπάρχει θάνατος, ἀλλ' ἀδιάκοπη προσπάθεια γιά μιά ἀνούψωσι.

Δέν κάνουμε μεταφυσική. Θέλουμε μόνον νά ἐξηγήσουμε τό φαινόμενο ἑνός ζωγράφου, πού καί μέ μόνη τὴν εἴσοδο στόν κήπο του καί μέ γνώσι τῆς μικρῆς ἱστορίας του ἔχει κανεῖς τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἐκεῖ ὑπάρ-

χει ἡ ἔστις ἀνθρώπου μέ δυνατὸ αἶσθημα. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη, τὸ βαθύτατο, πρωταρχικό, γενεσιουργικό στοιχεῖο πού κάνει νά γονιμοποιούνται οἱ ἀνθρώπινες δυνάμεις καί οἱ ἰδιότητές τους, ὠδήγησε τὸν κ. Φωκά στή ζωγραφικὴ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτη περιπέτεια. Γιατί εἶχε κι' αὐτό, ὅπως ὄλοι σχεδὸν οἱ καλλιτέχνες, μεγάλοι καί μικροί, τὴν περιπέτεια του, τὴ μοιραία δοκιμασία ἀπὸ τὴν ὅποια περνοῦν τὰ τάλεντα ὡς πού νά τοὺς μορφωθῆ ἡ συνήθισις τῶν κρυφῶν τῶν δυνάμεων.

Εἶδε τὸ φῶς σ' ἕνα χωριὸ τῆς Μολδαβίας, τὸ Χαλαστέρι σὲ ἐσωτερικὸ τοῦ Γαλατσιοῦ, ὅπου ὁ πατέρας του, ἕνας πλούσιος καί δραστήριος Κεφαλλονίτης, εἶχε νοικιάσει ἕνα μούλκι, πελώριο ἀγρόκτημα πού εἶχε στήν περιοχὴ του τρία χωριά. Ἡ οἰκογένεια Φωκά ἔμενε τὸ καλοκαίρι σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ καί τὸ χειμῶνα τὸν περνοῦσε σὲ Μπουρλάτι, τὴ μικρὴ πρωτεύουσα τῆς περιφέρειας. Οἱ πρῶτες ὀπτικές ἐντυπώσεις τοῦ μικροῦ Φωκά ἦσαν ἀπὸ τὰ γόνιμα αὐτὰ ἐδάφη. Πράσινο σ' ὄλες τῆς ἐναλλαγῆς. Δένδρα, χλόη δημοτριακῶν, ποτάμια, λίμνες, ἀτελιῶτο δίχτυ ἀρτηριῶν νεροῦ στήν πλουσία γῆ. Οἱ παιδικές αὐτές πρῶτες ἐντυπώσεις θά ἦσαν πολὺ δυνατές, ἀφοῦ τις βλέπουμε ἀργότερα νά κυριαρχοῦν σὲ ζωγραφικὸ τοῦ ἔργο, πού ἐξαντλεῖται ὄλοκληρο σχεδὸν σέ τέτοια θέματα. Ἀλλά οὔτε στὰ παιδικά, οὔτε στὰ ἐφηβικά του χρόνια φαίνεται ὁ νεαρὸς Φωκάς νά εἶχε σκεφθῆ τὴ ζωγραφικὴ. Ἀφοῦ πέρασε τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο τοῦ Γαλατσιοῦ, ἦρθε στήν Ἀθήνα ὅπου κι' ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιο. Ὁ κρίσιμος χρόνος γιά τὰ παιδιά πού ἐπῆραν τὴν πρώτη μὀρφωση κι' ἐτοιμάζονται γιά τὴ σπουδὴ πού θά τὰ φέρη σ' ἕνα ἐπαγγελματικὸ στάδιο. Ὁ γερο-Φωκάς ἤθελε νά σπουδάσῃ τὸ γιό του νομικά. Αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη δέν ἔλεγε πολλὰ πράγματα σὲ νέο. Ἦθελε νά γίνῃ ζωγράφος; Οὔτε ἰδέα τέτοια τοῦ εἶχε περάσει τότε. Ὁ δάσκαλος τῆς ἱχνογραφίας, πού εἶχε σὲ γυμνάσιο, καθηγητῆς καί σὲ πολυτεχνεῖο, ἐδίδασκε κάτι περισσότερο στὰ παιδιά, ἀγαλματογραφία, ἀλλ' αὐτὸ δέν εἶχε ξυπηῆσει τί-

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΦΩΚΑΣ

ποτε στο Φωκᾶ. Θά προτιμούσε νά σπούδαζε Ιατρική. Τή θεωρούσε περισσότερο «έπιστήμη», ἀφοῦ ἔχει ἀφετηρία τῆς τῆς φυσιολογία καί ὁδηγεῖ στήν ἔρευνα τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς, ἔδαφος ἰκανοποιητικώτερο γιά νά κινηθῆ ἕνα ἀνήσυχο πνεῦμα. Ἀλλά φαίνεται ὅτι ὁ πατέρας του, ἕνας Κεφαλλονίτης πού ἤξερε νά κἀνη καλῆς, δουλειῆς στά πλουτοπαραγωγά ρουμανικά μούλκια, καί ἤθελε τήν ἐπιστήμη πού καί στά κέρδη ὁδηγεῖ εὐκολώτερα, ἀλλά καί στά ἀξιώματα, δέν ἐδεχόταν δεύτερη γνώμη, ἢ ἀσκοῦσε τήν πειστικότητα πού ἔχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού πιτυχαίνουν στή δουλειά τους. Καί ὁ Φωκᾶς ἔφυγε γιά τὸ Αἰξάν Προβάνς γιά νά σπουδάσῃ νομικά. Ἦταν τὸ 1877. Στὸ Αἰξάν, ἐνῶ φοιτοῦσε στή νομικὴ σχολή, τοῦ ἤρθε μιὰ διάθεσι γιά τὴ ζωγραφικὴ καί πῆγαινε σὲ μιὰ νυκτερινὴ σχολὴ σχεδίου. Ἐρασιτεχνικὴ ἀπασχόλησις. Σ' ἕνα χρόνον ἐπῆγε στὸ Παρίσι γιά νά συνεχίσῃ τὰ νομικά του. Ἐκεῖ ἡ τάσις του πρὸς τὴν τέχνη ἔγινε ζωηρότερη. Γνωρίσθη μ' ἕνα ζωγράφο, τὸν Καρτιέ, πού ἦταν δάσκαλος σ' ἕνα λύκειο, ἔγιναν φίλοι, καί σὲ λίγον καιρὸ ὁ νεαρὸς φοιτητὴς διάβαζε τὰ νομικά του σ' ἕνα ἀτελιέ πού τὸ εἶχε νοικιάσει μαζί μὲ τὸν Παρισινὸ ζωγράφο. Ὅριστε ἡ περιπέτεια τοῦ ταλέντου. Ἐχασε τέσσερα χρόνια διαβάζοντας νομικά. Καλὸς γιὸς, πιστὸς στὴ θέλησι τοῦ πατέρα, ἔκαμε ὀλοκληρῆ τὴ σπούδῃ του καί στὸ τέλος πῆρε καί τὸ πρῶτον πτυχίον τῶν νομικῶν σπουδῶν. Ἀλλά στὸ μεταξὺ ζωγράφιζε μὲ τὸν Καρτιέ, ἡ διάθεσις του γιά τὴν τέχνη ἔγινε πλημμύρα πού ἐκάλυψε ὅλα τ' ἄλλα, τὸ πτυχίον τῆς νομικῆς, τὴν πειθαρχία στὴ θέλησι τοῦ πατέρα, καί ὁ Φωκᾶς, ἀποφασισμένος πιά νά πάρῃ τὸ δρόμον τῆς ζωγραφικῆς, ἐφοίτησε στήν Ἀκαδημία Κολαρόσσι, μιὰ ἰδιωτικὴ σχολὴ ζωγραφικῆς πού

ΤΟΠΕΙΟ

διέθετε πάντοτε μοντέλα. Καί ἄρχισε τὸ ἐπάγγελμα ἀπὸ τότε. Στὰ 1883 ἐργάσθηκε σ' ἕνα «Διόραμα» πού σκοπὸ εἶχε νά δώσῃ σὲ σειρά μεγάλων εἰκόνων ἀπόψεις καί ἐποχές τῆς ζωῆς τοῦ Παρισιοῦ. Ἦρθε, ζωγράφος πιά, στήν Ἀθήνα τὸ 1886, ἀλλά σὲ μιὰ τόσο ἀντικαλλιτεχνικὴ ἀκόμη ἐποχῇ. Ὁ κ. Γεώργιος Χατζόπουλος ἦταν ἡ στενότερη καλλιτεχνικὴ του γνωριμία. Χάρη σ' αὐτὴ τὴν ἐπαφὴ ἀπασχολήθηκε ἀπὸ τὸ 1911 μὲ τὴν ἐργασία τῶν παλαιῶν πινάκων στὰ ἐργαστήρια τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης, ὅπου καί διωρίσθη καί ἐργάζεται ἀπὸ τὸ 1915.

Ἄλλοτε λίγα ἀπὸ τὰ μετρημένα λόγια του:

— Πρέπει νά βλέπῃ κανεὶς τὴ φύσιν καί νά τὴν μεταχειρίζεται γιά νά δώσῃ ἐκεῖνο πού θέλει. Καί ὅσο μπορεῖ μὲ πιὸ ἀπλὸ τρόπο. Ἀπὸ ὅλα τὰ καλλιτεχνήματα μοῦ ἔκαμαν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης, πού εἶδα στὸ Μόναχο. Εἶναι ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη, πού μὲ τὴν ἀπλούστευσιν τῶν σχημάτων καί τῶν ὀγκῶν ἔδωκε ζωντανά, αἰώνια πράγματα.

— Ποιοὶ εἶναι οἱ θαυμασμοὶ σας στὸν κόσμον τῶν διδασκάλων;

— Ὁ Ντὰ Βίντσι, ὁ Τιτσιάνο. Ἀλλὰ ἀγαπῶ ἐξαιρετικὰ τοὺς Γάλλους τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸν Ἐγκρ, τὸν Ντελακρουά, τὸ Κορό, καί ἀκόμη τὸν Ρουσσώ.

— Καί οἱ ἰδέες σας γιά τὴν ἐλευθερὴν τέχνη πού ἀκολουθοῦν οἱ περισσότεροὶ νέοι;

— Νομίζω ὅτι δέν θά μπορέσῃ νά μείνῃ ὀπως ἔχει ἐμφανισθῆ. Ὁ Ματίς, γιά ν' ἀναφέρουμε ἕνα ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους, ἔχει παρουσιάσει στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα. Προσπαθεῖ μὲ τὸ χρῶμα νά δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν πού θέλει. Δέν ξέρω ὅμως γιὰτί στρεβλώνει τὰ σχέδια. Κάνουν ὑπερβολὰς χωρὶς νά μᾶς ἐξηγοῦν πού ἀνταποκρίνονται. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ κίνημα αὐτὸ θά μείνῃ καί κάτι καλὸ. Μιὰ ἀπλούστευσιν, μιὰ ἐλευθερία.

Περάσαμε τρία τέταρτα μὲ τὸν καλλιτέχνη στὴ βίλλα του. Μᾶς συνώδευε τὴν περισσότερην ὥρα μὲ τὴ γνωστὴ σιωπὴ του. Ἀλλ' ὁ σιωπηλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ τὸ κεφάλι πού καταλήγει σὲ σταχτιά κοντὰ γένεια καί τὸ πρόσωπο πού τὸ καταυγάζουν μὲ γαλήνιο φῶς καί καλοσύνη δὺ μαῦρες κόρες κάτω ἀπὸ εὐκίνητα φρύδια, καί πού θυμίζει τοὺς θαλεροὺς γέροντες μὲ τὴν ἀγαθὴ ἀρχοντικὴ ὄψιν πού βλέπαμε ἀκόμη στὸ 1900, ἦταν σὰ νά μᾶς μιλοῦσε ὀλοένα γιά παλιὰς ἱστορίας καί γιά αἰῶ

για πράγματα. Μιλοῦσε τὸ ἔργο του τὸ ἀπλωμένο σὲ σειρά πινάκων, στοὺς τοίχους ὅλων τῶν δωματίων, ἀκόμη καί τῆς σκάλας, ἕνας δοξαστικὸς ὕμνος στὴ βλάστησιν μὲ τὸ χρῶμα. Μιλοῦσαν ἀκόμη οἱ πλούσιες συλλογὲς τῶν ἀντικειμένων τέχνης καί παλιῶν πραγμάτων πού ἔχει ἀποθησαυρίσει ἐκεῖ καί πού φανερώνουν τὴν ἐξαιρετικὴν του εὐαισθησίαν μπροστὰ στὸ ὄραιο καί τὸ χαρακτηριστικὸ ἔργο πού ἔχει τόσην ἀξία ὥστε νά μὲν κληροδοτημένο ἀπὸ τὸ παρελθόν στὸ παρόν καί στὸ μέλλον — ἄλλο στοιχεῖο πού δείχνει τὸν ψυχικὸν πλοῦτον.

Ἄλλοτε λίγα ἀπὸ τὰ μετρημένα λόγια του:

— Πρέπει νά βλέπῃ κανεὶς τὴ φύσιν καί νά τὴν μεταχειρίζεται γιά νά δώσῃ ἐκεῖνο πού θέλει. Καί ὅσο μπορεῖ μὲ πιὸ ἀπλὸ τρόπο. Ἀπὸ ὅλα τὰ καλλιτεχνήματα μοῦ ἔκαμαν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης, πού εἶδα στὸ Μόναχο. Εἶναι ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη, πού μὲ τὴν ἀπλούστευσιν τῶν σχημάτων καί τῶν ὀγκῶν ἔδωκε ζωντανά, αἰώνια πράγματα.

— Ποιοὶ εἶναι οἱ θαυμασμοὶ σας στὸν κόσμον τῶν διδασκάλων;

— Ὁ Ντὰ Βίντσι, ὁ Τιτσιάνο. Ἀλλὰ ἀγαπῶ ἐξαιρετικὰ τοὺς Γάλλους τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸν Ἐγκρ, τὸν Ντελακρουά, τὸ Κορό, καί ἀκόμη τὸν Ρουσσώ.

— Καί οἱ ἰδέες σας γιά τὴν ἐλευθερὴν τέχνη πού ἀκολουθοῦν οἱ περισσότεροὶ νέοι;

— Νομίζω ὅτι δέν θά μπορέσῃ νά μείνῃ ὀπως ἔχει ἐμφανισθῆ. Ὁ Ματίς, γιά ν' ἀναφέρουμε ἕνα ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους, ἔχει παρουσιάσει στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα. Προσπαθεῖ μὲ τὸ χρῶμα νά δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν πού θέλει. Δέν ξέρω ὅμως γιὰτί στρεβλώνει τὰ σχέδια. Κάνουν ὑπερβολὰς χωρὶς νά μᾶς ἐξηγοῦν πού ἀνταποκρίνονται. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ κίνημα αὐτὸ θά μείνῃ καί κάτι καλὸ. Μιὰ ἀπλούστευσιν, μιὰ ἐλευθερία.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΟΔ. ΦΩΚΑΣ

λαϊότερο ἔργο. Τὴν τέχνην του τὴν κρατοῦν σ' ὅλη τῆς τὴν ἐνέργεια ἢ ἀγάπη καί ἡ πίστις πού ὠδήγησαν τὴ ζωὴν του καί πού τοῦ δίνουν μιὰ τόση ζωτικότητα, ὥστε ὀλοκληρῶς τὸ μεγάλο αὐτὸ σπῆτι νά παρέχῃ τὴν ἐντύπωσιν ἀπεράντου ἀτελιέ ὅπου κινεῖται μὲ ἀνήσυχο πνεῦμα ἕνας ζωγράφος στὴν ἀκμὴν του.

Δ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

νοῦ... Τὰ πόδια μου λυγίζανε. Ὁ Γρηγόρης γύρισε τότε καὶ μὲ κοίταξε.

— Φοβάσαι; μοῦ εἶπε καὶ γέλασε δυνατά. Τὸν πρόσεξα. Μοῦ φάνηκε ἀδύνατος πολὺ. Ἡ ὄψη του ἦτανε ἀλλαγμένη. Οἱ κόχες τῶν ματιῶν του σκοῦρες καὶ σὰν ἀδειανές. Ἡ φωνή του— αὐτὴ ἢ παράξενη φωνή του, σὰ νάχε χαλίκια στὸ στόμα— ἀντήχησε ἀλλόκοτα στ' αὐτιά μου. Μὲ τὸνα του χέρι στριφογύριζε τώρα τὸ μπαστούνι του καὶ χτυποῦσε τὸν ἀέρα, πάνω ἀπὸ τὸ σταυρό. Ἐμοιαζε σὰ νάκανε κύκλους μαγικούς μ' αὐτό. Καὶ κοίταζε πέρα δῶθε σὰ νὰ μᾶς παραμόνευαν πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους.

Ἐχασα μονομιᾶς τὸ νοῦ. Δὲν ἤξερα ἂν ἤμουν ξυπνητὴ, ἢ ἂν ὄνειρευόμουν. Δέντρα, τοπεῖα, πράματα στριφογυρίζανε μπροστά μου. Ἐβγαλα μιὰν ἀναρθη κραυγὴ κι' ἄρχισα νὰ τρέχω. Ἐπαιρνα μιὰ δέντροστοιχία κι' ἔμπαινα σὲ ἄλλη. Μὲ τὴ νύχτα ποῦ ἔπεφτε, ὁ ἀνεμος εἶχε σηκωθεί. Κι' ἐγὼ δρασκελίζα ξένα μνήματα καὶ σκόνταφτα σὲ σταυρούς. Καὶ δὲν ἔβρισκα τὴν ἔξοδο ἀπὸ πουθενά. Ἀξαφνα ἀκούστηκε ἀπὸ μακριὰ τὸ σφύριγμα

ἐνὸς φύλακα. Κλείνανε τὶς πόρτες τοῦ νεκροταφείου. Ἡ ἰδέα ὅτι μποροῦσα νὰ περάσω τὴ νύχτα ἐκεῖ μέσα, μ' ἔκανε νὰ πέσω κάτω λιγοθυμισμένη...

Ὅταν συνήλθα, βρέθηκα στὸ ξύλινο φυλακεῖο. Μ' εἶχε βρεῖ ἀναίσθητη ὁ γέρο θυρωρὸς κοντὰ στὴν ἔξοδο. Ἀργησα πολὺ νὰ συνέλθω. Τὰ νεῦρα μου ἀπὸ τότε ἔχουν πολὺ κλονιστεῖ.

Γιὰ τὸ Γρηγόρη δὲν ἔμαθα τίποτα ποτέ, ὅσο κι' ἂν τὸ γύρισα. Κανένας φύλακας δὲν τὸν εἶδε ἐκεῖνο τὸ βράδυ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο. Ἐνας συγγενὴς του μ' ἐβεβαίωσε πὼς ὁ Γρηγόρης εἶχε πεθάνει ἀπὸ καιρὸ στὸ ἐξωτερικόν, καὶ πὼς τάχα, ὅλ' αὐτὰ τὰ ὄνειρεύτηκα. Δὲ θέλω νὰ τὸν πιστέψω. Εἶμαι βέβαιη πὼς τὸν εἶδα ζωντανό. Τὰ λένε ὅλ' αὐτὰ γιὰ νὰ χειροτερέψουνε τὴν κατάστασή μου.

Εἶμαι βέβαιη ἀκόμα γιὰ πολλὰ ἄλλα πράματα, ποῦ θὰ φαίνονταν ἴσως ἀλλόκοτα. Γι' αὐτό, καλύτερα εἶναι νὰ σωπαίνω. Ναι, γι' αὐτοὺς ποῦ ξέρουν κάτι τέτοιες παράξενες ἱστορίες, εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ σωπαίνουν.

ΛΙΑΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΛΑΨΩ...

Τρέμ' ἢ καρδιά μου μεσ' στὰ στήθη μου
κι' ἀπὸ τὸν πόνο πάει νὰ σπάσει!
θέλω νὰ κλάψω δίχως ἄνθρωπος
νὰ ἰδεῖ κανένας καὶ γελάσει.

Θέλω νὰ μείνω ἀπόψε μόνος μου
στῆς ἔρμης κάμαρας τὴν ἄκρη,
ν' ἀφήσω ἐκεῖ νὰ τρέξει ἀνέμποδα
τὸ συναγμένο μου τὸ δάκρυ.

Μαύρ' ἢ νυχτιὰ νὰ πέφτει ὀλόγυρα,
σπίτια καὶ δέντρα νὰ σκεπάζει,
κ' ἐγὼ ὁ φτωχὸς ν' ἀφήνω ἀδιάκοπα,
θερμὸ τὸ δάκρυ μου νὰ στάζει.

Κι' ὅταν θὰ μ' εὔρουν τὰ μεσάνυχτα,
τότε τὰ κλάματα νὰ πάψω
κι' ἕνα τραγοῦδι μὲ τὰ δάκρυα
ποῦ, θάχω χύσει νὰ σοῦ γράψω.

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ο ΠΟΠΟΛΑΡΟΣ

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (*)

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ (συνέχεια)

Ζαμπέλλα: — Τίποτα. Ἐ, μὰ...
Ζέππος, τὴν κόβει: — Ἐπρεπε νὰ μοῦ τὸ πῆς! Θεία, ἔπρεπε νὰ μοῦ τὸ πῆς! (Σηκώ-
νται.) Δὲν ἔκανες καλὰ!... Δὲ μάγαπᾶς!...
Δὲν εἶσαι μὲ τὸ μέρος μου. Εἶσαι μ' αὐ-
τές. Μὲ τὴν Τερέζα καὶ μὲ τὴν Ἥχώ της!
Ποῦ αὐτὲς τᾶκαναν ὄλα! αὐτὲς γύρισαν
τὸ κεφάλι τῆς Ἐλντας! Εἶμαι βέβαιος!
Ἄχ, γιατί νὰ μὴ μοῦ τὸ πῆς; (Σουλκισάμει.)
Ζαμπέλλα: — Καὶ τί θάβγαίνε;... Δὲ
βαριέσαι, καίμενε Ζέππο!... Τώρα πάει!...
Ἐστερα μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ποῦ τῆς μή-
νυσε... Τάκουσα, τάκουσα... Παραφέρ-
θηκες ἀπ' τὸ θυμὸ σου, μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ
βγάλῃς ἀπ' τὸ στόμα σου τέτοια λόγια...
Πὼς τῶπαθες, ἐσύ! Ὅσο δίκιο κι' ἂν εἶχες,
τᾶχασες... Ἄς εἶναι. Ἐλπίζω πὼς οἱ κο-
πέλλες θὰ φανοῦν φρόνιμες κι' ἢ κακὴ αὐ-
τὴ ἱστορία θὰ μείνη μεταξὺ μας.

Ζέππος, μὲ παραφορᾶ: — Δὲ μὲ νοιάζει οὔ-
τε τόσο! Καθόλου μεταξὺ μας δὲ θὰ μείνη
αὐτὴ ἡ ἱστορία! Ποιὸς στὸ εἶπε; Ἐγὼ θὰ
τὴ βγάλω στὰ φόρα!

Ζαμπέλλα: — Ὅχι, Ζέππο μου! Αὐτὸ δὲ
σὲ συμφέρει! Καὶ νὰ σοῦ πῶ τὴν ἰδέα μου;
Τὸ μόνο ποῦ ἔχεις τώρα νὰ κάνῃς, εἶναι...
νὰ ἡσυχάσης.

Ζέππος: — Ἐγὼ;! νὰ ἡσυχάσω ἐγὼ;! νὰ
ἡσυχάσω;! Ἄ, δὲ μὲ ξέρεις, θεία! Μ' αὐ-
τό, γιὰ μένα, εἶναι πιά ζήτημα ζωῆς ἢ θά-
νάτου!

Ζαμπέλλα: — Ὄχι... Καλὰ τώρα!...

Ζέππος: — Ζωῆς ἢ θανάτου, σοῦ λέω, καὶ
θυμήσου το! Τί ἔχουμε σήμερα; Τετάρτη,
τριάντα τοῦ Ὀχτώβρη, ἀπόγιομα, (κοιτάζει
τὸ ρολόι του;) τέσσερις καὶ μισή; Ἐ λοιπόν, με-
γάλα ξαφνικά θ' ἀκούσης ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστο-
ρία! Μεταξὺ μας, λέει. Ἄμ' δὲ θὰ μείνη
μεταξὺ μας; Ὅλος ὁ κόσμος θὰ βουήξει.

Ζαμπέλλα, μὲ τρόμο, σηκώνεται: — Σῶπα
τρελέ!... Ὁ μπάμπας σου!
Ζέππος, αἰγότερα: — Ἄσε καὶ θὰ ἰδῆς!

Μαρινέρης, μπαίνει δεξιά, μὲ προσποιητὴ
φαιδρότητα κι' ἀκατάχατη πλυντρία: — Ὄ, κα-
λησπεροῦδια!... Τί περίεργο πρᾶμμα! Εἶ-
χα προαίσθημα πὼς θάβρισκα τὸ Ζέππο
ἐδῶ!... Ὁραῖα!... Ζαμπέλλα μου, νὰ πῆς
νὰ μοῦ κάμουν μία τσοκολάτα... Δὲν εἶ-
μαι κουρασμένος, μὰ φοφᾶω τῆς πείνας.
Καὶ πολλὰ προσκυνήματα ἀπ' τοὺς ἀρ-
ρώστους μου. Εἶναι ὄλοι καλὰ! Ἄν κι' αὐ-
τὸ δὲ μὲ συμφέρει καθόλου, χαίρουμαι πο-
λύ. (Μιλώντας ἔτσι, ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ μπαίνει,
χωρίζῃ ἀπ' τὸ χέρι τὸ Ζέππο, τὸν χτυπᾷ στὸν ὄμο,
βγάζει μὲ τὴ βοήθειά του τὸ ἐπανωφόρι του, σκουπί-
ζει τὸ μέτωπό του μ' ἕνα σοκοῦρο μαντίλι, κι' ἄξαφνα,
χωρὶς νὰ σταθῇ καθόλου, ἀλλάζει ἄφρον καὶ τοὺς
κοιτάζει τᾶχα μὲ ἀπορία.) — Μὰ τί πάθατε
σεῖς;... Γιατί δὲ μιλεῖτε;... Γιατί δὲ γελάτε
ποῦ λέω τόσα ἀστεῖα;!... Καὶ μοῦ φαίνεται
τώρα -δὰ πὼς μιλοῦσατε ζωηρά... Πῆρε
ταῦτί μου κάτι λόγια τοῦ Ζέππου... Γιὰ τί
πρᾶμμα λέγατε; Στάθηκε τίποτα;

Ζαμπέλλα, ποῦ πῆρε τὸ ἐπανωφόρι του κι'
ἐτοιμάζει νὰ βγῇ, γνέφοντας τοῦ Ζέππου μὲ δάγ-
κιμα τοῦ χειλιοῦ: — Ὅχι, καλέ. Τίποτα. Τ' ἡ-
θελες νὰ σταθῇ;

Ζέππος: — Τίποτα, μιλοῦσαμε...

Μαρινέρης: — Μὴ ντεκλαμάριζες τίπο-
τα στίχους;

Ζέππος: — Ὅχι... ἄ, ναί... εἶπα κι' ἕνα
στίχο, μοῦ φαίνεται.

Ζαμπέλλα: — Πᾶω νὰ πῶ γιὰ τὴν τσο-
κολάτα. Θέλεις, Ζέππο μου, καὶ σύ;

Μαρινέρης: — Ὅχι, τοῦ Ζέππου νὰ τοῦ
στείλῃς μία μπενεντικτίνα... Εἶναι καλ-
μάντε... Καὶ τοῦ χρειάζεται τούτη τὴ
στιγμὴ, γιατί μοῦ φαίνεται πὼς ἔχει λίγο
πυρετό. Στὰ μάτια του τὸ βλέπω...

Ζέππος: — Ὅχι δά! Εἶμαι πολὺ καλὰ...

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

STEFAN ZWEIG

ΝΙΤΣΕ*

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΗΣ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑΣ

Δέν υπάρχει για σένα παρά μιὰ μονάχα έντολή: Έσο άγνός.

Ο Φρειδερίκος Νίτσε είχε από νωρίς διάθεση νά γράψει ένα βιβλίο που θά τ' όνόμαζε: «Τό Νέο Πάθος» ή «Τό Πάθος τής Είλικρίνειας». Ποτέ δέν έγραψε αυτό τό βιβλίο, μά (τό καλλίτερο) τζήσε. Γιατί, μιὰ παθιασμένη και φανατική είλικρίνεια, μιὰ αγάπη τής αλήθειας ξαναμμένη και σπρωγμένη ως τό μαρτύριο, παίζει τό ρόλο του δημιουργικού κυττάρου στο μέγλωμα και τήν ανάπτυξη του Νίτσε: εκεί βρίσκεται, σφιχτά κολλημένη στη σάρκα του, στο μυαλό του και τά νεύρα του, ή κρυφή ενέργεια, ή άτσαλένια ενέργεια που συγκρατεί τεντωμένη σταθερά τή σκέψη του και που τή διευθύνει, με μιὰ δύναμη ένστικτώδη και θανάσιμη προς όλα τά προβλήματα τής ζωής.

Είλικρίνεια, τιμιότητα, άγνότητα, — παραξενεύεται κάπως κανείς που δέ συναντάει στον «άνηθικιστή» άκριβώς Νίτσε, κανένα πρωτόγονο και βάρβαρο ένστικτο, έξω άπ' αυτά που οι άστοί, οι μπακάληδες, οι έμποροι και οι δικηγόροι ακόμα όνομάζουν υπερήφανα άρετή τους: τιμιότητα και είλικρίνεια ως τό κρύο μνήμα, μιάν αλήθινή δηλαδή και γνήσια άρετή των αγαθών ανθρώπων, ένα αίσθημα όλοτελα μέτριο και συμβατικό. Στα αίσθήματα όμως, ή δύναμη τά κάνει όλα κι' όχι τό περιεχόμενό τους. Και μονάχα οι

δαιμονισμένοι έχουν τό χάρισμα ν' άρπάζουν ξανά μιὰ άπό καιρό ξεπεσμένη και κοινή πιά ιδέα, για νά τή φέρουν σ' ένα δημιουργικό χάος, σε μιὰ σφαίρα άτελειώτης δυναμικότητας. Δίνουν στα στοιχεία τά πιο άσήμαντα, τά πιο κοινά μάάλιστα, τό χρώμα τής φωτις και τήν έκσταση του ένθουσιασμού: ό,τι βάζει στο νοϋ του ένας δαιμονισμένος, γίνεται πάντα χατικό και γεμάτο άπό μιὰ δύναμη άδάμαστη. Νά γιατί ή είλικρίνεια ενός Νίτσε δέν έχει τίποτα τό κοινό με τήν άνεπιληπτη τιμιότητα των κοινών ανθρώπων. Η αγάπη του για τήν αλήθεια είναι μιὰ φλόγα, ένα δαιμόνιο τής αλήθειας, δαιμόνιο τής καθαρότητας, ένα άγρίμι που κυνηγιέται διαρκώς έφωδιασμένο με όξύτατην όσφρηση, και με τά πιο γερά ένστικτα των σαρκόβόρων. Μιὰ είλικρίνεια, σαν κι' αυτή του Νίτσε, δέν έχει πιά τίποτε τό κοινό με τό ήμερο ένστικτο τής σύνεσης, τό περιωρισμένο κι' όλοτελα κοινό, των έμπόρων, ούτε με τή χονδροειδή και κοινή είλικρίνεια, αλλά Michel Kohlhaas, μερικόν διανοουμένων (σαν τό Λούθηρο, π. χ.), που, κουνώντας δεξιά κι' άριστερά τά καφάσια (!) τους, δέν

(!) Καφάσια: τά δυό πετσιά δίπλα στα μάτια που δέν αφήνουν τ' άλογα νά βλέπουν πλάγια, παρά μόνο έμπρός. (Σημ. του Μεταφρ.).

τραβούν άποφασιστικά παρά τό δρόμο μιανής μόνον αλήθειας, τής δικής τους. Τό τόσο δυνατό και φοβερό πάθος τής αλήθειας στο Νίτσε, έμενε πάντα πολύ νευρικό, πολύ άνώτερο, για νά δέχεται περιορισμούς: ποτέ δέ σκοντάβει, ούτε πεισμώνει, μά πάει άπό πρόβλημα σε πρόβλημα, τρεμουλιαστό σαν τή φλόγα, πυρώνοντας και φωτίζοντας καθένα άπ' αυτά και μη χορταίνοντας ποτέ άπό τίποτα. Αυτός ό δυϊσμός είναι μεγαλόπρεπος: πάντα στο Νίτσε τό πάθος κι' ή είλικρίνεια είναι σφιχταγκαλιασμένα. Ίσως, ως τις ήμέρες μας, νά μήν ξαναφάνηκε τόσο μεγάλο ψυχολογικό δαιμόνιο που νά παρουσιάζει τόσο σταθερότητα ήθική, τόσο χαρακτήρα.

Νά γιατί ό Νίτσε ήταν άνωθεν προωρισμένος νά σκέπτεται άδοξα: αυτός που νοιώθει και άσκει τήν ψυχολογία σαν πάθος, αισθάνεται όλο τό είναι του με τήν ήδονή που δοκιμάζει κανείς για κάθε τί τό τέλειο. Ευχαριστιόμαστε μ' αυτόν όπως με μιὰ μουσική, άπ' τήν είλικρίνεια του, άπ' τή φιλαλήθειά του, άπ' αυτήν τήν άστική άρετή (έξηγησα πάρα-πάνω τή λέξη) που συνήθως δέν τή θεωρούμε παρά άντικειμενικά, σα μιὰ ζύμη χρήσιμη για τή ζωή του πνεύματος. Οι ύπέροχες έξάρσεις, τά crescendos με άντίστιξη που υπάρχουν στην αγάπη του για τήν αλήθεια, είναι σα μιὰ μεγαλόπρεπη πνευματική φούγκα που περνά σα θύελλα άπό ένα γοργό andante σ' ένα θαυμαστό maestoso, — αλλάζοντας σταθερά κάθε στιγμή και με μιὰ καταπληκτική πολυφωνία. Η διαύγεια γίνεται έδω μαγεία. Αυτός ό μισόστραβος άνθρωπος, που προχωρεί ψαχτά με κόπο και ζει στο σκοτάδι σαν κουκουβάγια, είχε, προκειμένου για τήν ψυχολογία, ένα βλέμμα γερακιού, αυτό τό βλέμμα που σ' ένα δευτερόλεπτο, σαν κυνηγάρικο πουλί, χυμάει άπό ψηλά, άπ' τόν άπειρο ούρανό τής σκέψης, στο πιο πονηρό κυνήγι, πάνω στα πιο άβέβαια και στα πιο τιποτένια άχνάρια, με μιάν άλάθευτη ασφάλεια. Μπρός σ' αυτόν τόν παρά-

ξενό καρδιογνώστη, μπρός σ' αυτόν τόν δίχως όμοιο του ψυχολόγο, δέν είναι δυνατό νά κρυφτεί κανείς ή νά ξεφύγει: τό μάτι του, σαν τις άκτίνες Röntgen, περνάει τά ρούχα, τό τρίχωμα, τό δέρμα και τό κρέας, και πάει ως τά κατάβαθα του κάθε προβλήματος. Κι' όπως τά νεύρα του άντιδροϋν στην άτμοσφαιρική πίεση σαν βαρόμετρο, έτσι και τό μυαλό του, έφωδιασμένο με έξ ίσου λεπτά νεύρα, καταγράφει, με τήν ίδια άλάθευτη άντίδραση, κάθε άπόχρωση τής ήθικής σφαίρας. Η ψυχολογία του Νίτσε δέν έρχεται άπ' τή διάνοιά του σκληρή και καθαρή σα διαμάντι, μά είναι ένα άξεχώριστο μέρος αυτής τής ύπερευαισθησίας που χαρακτηρίζει όλοκληρο τό σώμα του όταν πρόκειται νά κάνει έκτίμηση αξιών: αισθάνεται, ψάχνει, όσφραίνεται («τό πνεύμα μου είναι στα ρουθούνια μου»); με τόν τέλειο αυτόματισμό μιας φυσικής λειτουργίας, τό κάθε τί που δέν είναι όλοτελα καθαρό κι' όλοτελα γερό άπ' τ' άνθρωπινα και τά πνευματικά. «Μιὰ έξαιρετική έντιμότητα άπέναντι όλων» είναι γι' αυτόν όχι ένα δόγμα ήθικό, μά μιὰ έπιταγή όλοτελα πρωταρχική, στοιχειώδης κι' άπαραίτητη για τήν ύπαρξη. «Κινδυνεύω σα βρίσκομαι σ' ένα όχι καθαρό περιβάλλον.» Η έλλειψη καθαρότητας, ή άνηθικότητα, τόν στενοχωρούν και τόν έρεθίζουν, καθώς τά βαρεία και χαμηλωμένα σύννεφα κάνουν για τά νεύρα του και τά παχειά κι' άψητα φαγητά για τό στομάχι του: πρώτα άντιδρά με τό σώμα του και ύστερα με τό πνεύμα του: «Κατέχω μιὰ πραγματικά δυσάρεστη έρεθιστικότητα του ένστικτου τής καθαρότητας σε τρόπο που διακρίνω φυσιολογικά και νοιώθω τό πλησίασμα ή τά πιο σκοτεινά βάθη, τά έγκατα κάθε ψυχής.» Μυρίζεται, με μιάν άλάθευτη σιγουράδα, κάθε τί που έχει νοθευτεί άπ' τόν ήθικισμό, άπ' τά λιβάνια των εκκλησιών, τό τεχνητό ψέμμα, τις πατριωτικές κουβέντες ή δέν ξέρω ποιό ναρκωτικό τής συνείδησης. Έχει μιάν όσφρηση όξύτατη για κάθε τί σάπιο,

* Συνέχεια άπό τό προηγούμενο.

χαλασμένο και βλαβερό, ώστε να νοιώθει αμέσως αυτή τη μυρουδιά της διανοητικής φτώχειας που υπάρχει στο πνεύμα. Η καθαρότητα, ή διαύγεια πιστεύει πως είναι απαραίτητος όρος για την ύπαρξη, τόσο χρήσιμος, όσο είναι για το σώμα του (καθώς έδειξα παραπάνω) ο καθαρός αέρας και τα γεμάτα φως μέρη: εδώ, ή ψυχολογία είναι, πραγματικά, όπως κι' ο ίδιος ποθεί, μια «έκδηλωση του σώματος», ή παράταση μιας πνευματικής νευρικότητας. Όλοι οι άλλοι ψυχολόγοι, δίπλα σ' αυτή την αποκαλυπτική ευαισθησία του Νίτσε, φαίνονται κάπως βαρειοί και χοντροκομμένοι. Κι' ο Steinhilf, μάλιστα, που ήταν προικισμένος με νεύρα όμοιας λεπτότητας, δε μπορεί να παραβληθεί μ' αυτόν, γιατί του λείπει ή παθιασμένη επιμονή, ή όρμη ή άκατάσχετη: κουράζεται να σημειώνει με ραθυμία τις παρατηρήσεις του, ενώ ο Νίτσε πέφτει μ' όλη την όρμη του είναι του και στη μικρότερη γνώση, καθώς το κυνηγάριο πουλί πέφτει απ' τα ύψη και στο πιο άσημαντο κυνήγι. Μονάχα ο Ντοστογιέφσκι έχει νεύρα τόσο λεπτά (ίσως έξ αιτίας μιας υπερέντασης νευρικής, μιας άδυνηρης κι' άρρωστημένης ευαισθησίας). Μά ο Ντοστογιέφσκι είναι, με τη σειρά του, κατώτερος του Νίτσε για ό,τι είναι άληθοφανές. Μπορεί να νάναι άδικος, μπορεί να μεγαλοπιάνει τα πράγματα καθώς πάει να τα γνωρίσει, ενώ ο Νίτσε, και στην έκσταση ακόμα, δε θυσιάζει ούτ' έναν πόντιο απ' την έντιμότητά του. Νά γιατί ποτέ ίσως κανείς δεν όριστηκε από τη φύση κι' από γεννητοό του να νάναι ψυχολόγος, ποτέ ένα πνεύμα δε φτιάχτηκε για να γίνει το ευαίσθητο βαρόμετρο της ψυχικής μετεωρολογίας, ποτέ ή σπουδή των άξιων δεν άπόχτησε ένα εργαλείο τόσο ακριβές και τόσο ευαίσθητο.

Δεν άρκει όμως μια τέλεια ψυχολογία να διαθέτει μονάχα το πιο κοφτερό σκαρπέλο, το έκλεκτότερο πνευματικό εργαλείο. Πρέπει ακόμα και το χέρι του ψυχολόγου να νάναι καμωμένο από άτσάλι, από ένα μέταλλο

ελαστικό και σκληρό. Δεν πρέπει να τρέμει, ούτε να βιάζεται καθώς δουλεύει, γιατί ή ψυχολογία δεν κουμαντάρεται απ' το ταλέντο. Είναι πρό πάντων ζήτημα χαρακτήρος, άπαιτεί «τό θάρρος να σκέπτεται κανείς ό,τι ξέρει». Είναι, στην ιδεώδη περίπτωση, όπως σ' αυτήν έδω του Νίτσε, μια λειτουργία γνώσης ένωμένη με μιάν άντρική και πρωτόγονη δύναμη θέλησης της γνώσης. Ο άληθινός ψυχολόγος πρέπει να θέλει εκεί που μπορεί. Δεν πρέπει να παρατηρεί απ' τα πλάγια ή να σκέπτεται πλάγια έξ αιτίας μιάνης αίσθηματικής έπιείκειας, μιάνης δειλίας ή ενός προσωπικού φόβου. Δεν πρέπει ν' άφίνει τον έαυτό του ν' αποκοιμιέται απ' τις άνησυχίες ή τα αισθήματα. Σ' αυτούς τους τίμιους ζυγιστές και φύλακες «που καθήκον τους είναι ν' άγρυπνούνε» δεν πρέπει να φωλιάζει πνεύμα συμβιβασμού, μακροθυμίας, δειλίας, οίκτου, δεν πρέπει να υπάρχει καμιά απ' τις ταπεινότητες (ή τις άρετές) του άστοό, του μέτριου ανθρώπου. Δεν επιτρέπεται σ' αυτούς τους πολεμιστές, σ' αυτούς τους κατακτητές του πνεύματος, ν' άφήνουν μ' ευμένεια να τους ξεφεύγει μια άλήθεια που άρπαξαν σε μια τολμηρή περιπολία. Στη σφαίρα της γνώσης, «ή τύφλωση δεν είναι ένα λάθος, αλλά δειλία» και ή μακροθυμία είναι ένα έγκλημα, γιατί αυτός που φοβάται τη ντροπή ή φοβάται να κάνει το κακό, αυτός που φοβάται ν' άκούει όσους ξεμασκαρεύει και να βλέπει την άσχήμια της γύμνιας, αυτός δε θ' ανακαλύψει ποτέ το υπέρτατο μυστικό. Κάθε άλήθεια που δε φτάνει ως το πιο άκρότατο όριο, κάθε άληθοφάνεια που δεν είναι άπόλυτη, δεν έχει ήθικη αξία. Από δω λοιπόν ή σκληρότητα του Νίτσε για όλους αυτούς που, από τεμπελιά ή δειλία της σκέψης, άμελούν το ιερό καθήκον της άποφασιστικότητας. Από δω ο θυμός του για τον Kant που έμπασε στο σύστημά του από μια μυστική πόρτα, γυρνώντας άλλοσ τα μάτια, την έννοια της θεότητας. Από δω το μίσος του για όλους αυτούς που,

κλείνουν ή χαμηλώνουν στη φιλοσοφία τα μάτια, το μίσος του για το «διάβολο ή το δαίμονα του σκότους», που σκεπάζει ή άφανίζει άνανδρα την υπέρτατη γνώση. Δεν υπάρχουν μεγάλες άλήθειες που πετυχαίνονται με την κολακεία, δεν υπάρχουν μυστικά που μαθεύτηκαν με μιάν έγκάρδια και γοητευτική φλυαρία: μόνο με τη βία, με τη δύναμη και την τραχύτητα, ή φύση άφήνεται να της άποσπάσουν ό,τι πιο πολύτιμο έχει. Μόνο με τη βία μπορούν να μπουν σε μια ήθικη «άνώτερου στύλ» «ή φρίκη και το μεγαλειό των άπειρων άναγκών». Για κάθε τι κρυμμένο, άνάγκη να χουμε χέρια σκληρά κι' επιμονή άλύγιστη: χωρίς ειλικρίνεια δεν υπάρχει γνώση, χωρίς θάρρος δεν υπάρχει ειλικρίνεια, «πνευματική συνείδηση». «Έκεί που χάνεται ή ειλικρίνιά μου, είμαι στραβός. Έκεί που θέλω να μάθω, θέλω κιόλας να είμαι ειλικρινής, μ' άλλα λόγια: σκληρός, άυστηρός, ίσιος, ώμος κι' άδυσώπητος.»

Ο ψυχολόγος που υπάρχει μες στο Νίτσε δε δέχτηκε σά δώρο της μοίρας αυτό το ραντικαλισμό, αυτή τη σκληρότητα και την άδιαλλαξία, όπως δέχτηκε απ' αυτήν το γερακίσιο βλέμμα του. Τις άγόρασε με τη ζωή του, με την άνάπαυσή του, με τον ύπνο του, με την ευτυχία του. Γεννημένος γλυκός, καλός, ευαίσθητος, μάλλον χαρούμενος κι' όλότελα ευδιάθετος, ο Νίτσε άποχρεώθηκε γρήγορα, ξάναγυρνώντας σε μια δύναμη θέλησης όλότελα σπαρτιατική, να γίνει άναισθητος κι' άδυσώπητος άπέναντι στο ίδιο του το αισθημα: πέρασε το μισό καιρό της ζωής του μες στη φωτιά. Πρέπει να κοιτάξει κανείς στα βάθη του είναι του για να νοιώσει όλο το θλιβερό χαρακτήρα αυτής της ήθικης λειτουργίας (processus). Γιατί, μαζί με την «άδυναμία» του, τη γλυκύτητά του και την καλοσύνη του, ο Νίτσε χάνει όλα τα ανθρώπινα πράγματα που τον ένώνουν με τους ανθρώπους. Χάνει τις φίλες του, τις σχέσεις του, τις συνάφειές του. Και το τελευταίο κομμά-

τι ζωής που του μένει, γίνεται σιγά-σιγά τόσο φλογερό, τόσο δυνατά πυρωμένο από την ίδια του τη φλόγα, που όλοι όσοι ζητάν να το άγγίξουν καίνε τα χέρια τους. Όπως με την «πέτρα της κολάσεως»⁽¹⁾ καυτηριάζουν μια πληγή για ν' άποφύγουν τη μόλυνσή της, έτσι κι' ο Νίτσε καίει με πάθος το αισθημά του για να το κρατήσει καθαρό κι' άδολο. Μεταχειρίζεται ο ίδιος για τον έαυτό του, χωρίς καμμιάν επιφύλαξη, την πυρίνη φλόγα της θέλησής του, που άγαπάει έξαιρετικά την άλήθεια. Νά γιατί ή μοναξιά του είναι το άποτέλεσμα των βασάνων όπου υπέβαλε τον έαυτό του. Άλλά, σαν άληθινός φανατικός, θυσιάζει ό,τι άγαπάει, και τον Wagner ακόμα, που ή φίλια του ήταν γι' αυτόν ό,τι ιερώτερο άπάντησε. Γίνεται φτωγός, έρημίτης και μισάνθρωπος, δυστυχισμένος, μόνο και μόνο για να μπορέσει να φέρει εις πέρας την άποστολή της ειλικρίνειας. Όπως σ' όλους τους δαιμονισμένους, το πάθος (και τέτοιο σ' αυτόν είναι ή ειλικρίνεια) γίνεται σιγά-σιγά μια μονομανία και καταστρέφει μες στη φλόγα του όλα τ' αγαθά της ζωής του. Όπως όλοι οι δαιμονισμένοι, δεν άναγνωρίζει στο τέλος τίποτα, παρά μονάχα αυτό το πάθος. Νά γιατί πρέπει να παραμερίσουμε μια και καλή αυτές τις δασκαλικές έρωτήσεις: «Τι ζητούσε ο Νίτσε; Τι σκεπτόταν ο Νίτσε; Σε ποιο σύστημα, σε ποια φιλοσοφία έκλινε;» Ο Νίτσε δε ζητούσε τίποτα: άπλως υπήρχε μέσα του ένα δυνατό πάθος για την άλήθεια, — πάθος που ευχαριστιόταν άφ' έαυτοό του και δεν άναγνώριζε κανένα σκοπό. Ο Νίτσε δε σκεπτόταν να καλλιτερέψει ή να δασκαλέψει τον κόσμο, ούτε να τον ήσυχάσει ή να ήσυχάσει μόνος του. Το γεμάτο έκσταση διανοητικό του μεθόσι είναι σκοπός καθ' έαυτό, μια ευχαρίστηση που άρκείται στον έαυτό της, μια ήδονή όλότελα προσωπική και άτομική, όλότελα έγώιστική και πρωτόγονη, όπως κάθε

(1) Τό νιτρικό άργυρο. Σημ. του Μεταφρ.).

δαιμονικό πάθος. Ποτέ δέν πρόκειται για κάποιο «δόγμα» σ' αυτή τή γιγάντια ξόδεψη δυνάμεων (από καιρό έχει ξεπεράσει τήν «εὐγενικά παιδαριωδία και τὰ ντεμπούτα τοῦ δογματισμοῦ») κι' ἀκόμα λιγώτερο για μιὰ θρησκεία. («Μέσα μου δέν ὑπάρχει τίποτα πού νά μέ δείχνει σάν ἰδρυτή μιανῆς θρησκείας. Οἱ θρησκείες εἶναι ὑπόθεση τοῦ ὄχλου.») Ὁ Νίτσε φιλοσοφεῖ σά νάναι καταπιασμένος μέ μιὰ τέχνη και, φυσικά, σάν ἀληθινός ἀρτίστας, δέ ζητάει ἀποτελέσματα, πράγματα ψυχρά καθωρισμένα, μά ἀπλῶς ἓνα στυλ, τὸ «ἀνώτερο στυλ τῆς ἠθικῆς», και δοκιμάζει (και χαίρεται) ὀλότελα καλλιτεχνικά ὅλα τὰ ρίγη τῶν ξαφνικῶν ἐμπνεύσεων. Νά γιατί ἴσως — πιθανῶς μάλιστα — σφάλουν ὅταν δίνουν σὸ Νίτσε τ' ὄνομα τοῦ φιλοσόφου, τοῦ φίλου μ' ἄλλα λόγια τῆς Σοφίας, τῆς Φρόνησης. Γιατί ὁ ἄνθρωπος πού καίγεται ἀπ' τὸ πάθος, ποτέ δέν ἔχει φρόνηση, και δέν ἦταν τίποτα πιὸ ξένο για τὸ Νίτσε ὅσο τὸ νά προσπαθεῖ νά φτάσει σὸ συνηθισμένο σκοπὸ τῶν φιλοσόφων, σὲ μιὰν αἰσθηματικὴ ἰσορροπία, μιὰν ἀνάπαυση και μιὰ γαλήνη, σὲ μιὰ «σκοτεινὴ» φρόνηση γεμάτη ἱκανοποίηση, σὸ ἀκλόνητο σημεῖο μιανῆς πεποίθησης πού ν' ἀντέχει αἰώνια. «Ξοδεύει, μά κερδίζει» διαρκῶς πεποιθήσεις. Ξαναπετάει ὅ,τι ἀπό χτήσε, και για τοῦτο θάξιζε καλλίτερα νά ὀνομαστέι «φιλαλήθης». Φλογερὸς ἐραστής τῆς Ἀλήθειας, αὐτῆς τῆς παρθενικῆς και σκληρῆς ὁδηγοῦ θεότητος, πού ἀδιάκοπα, σάν τὴν Ἄρτεμι, παρσέρνει τοὺς ἐραστὲς τῆς σ' ἓνα αἰώνιο κυνήγι, για νά μένει ἔτσι πάντα ἀπρόσιτη πάνω ἀπὸ τὰ ξεσκισμένα τῆς φτερά. Ἡ ἀλήθεια, ὅπως τὴ νοιώθει ὁ Νίτσε, δέν εἶναι μιὰ ἀκαμπτη και κρυστάλλινη μορφή, μά ἡ δυνατὴ και φλογερὴ θέληση νά εἶναι και νά μένει κανεὶς ἀληθινός, ὄχι ἡ τελικὴ κατάληξη μιανῆς ἐξίσωσης, μά μιὰ ἀδιάκοπη και δαιμονισμένη ἀνύψωση πρὸς μιὰν ἀνώτερη δύναμη, μιὰ ἔνταση τοῦ αἰσθηματος τῆς ζωῆς, μιὰ ἀνύψωση τῆς ζωῆς μέ τὴν ἔννοια τῆς πιὸ μεγάλης ἀφθο-

νίας: ὁ Νίτσε δέ θέλει ποτέ και σὲ καμμιά περίπτωση νάναι εὐτυχισμένος, μά ἀληθινός. Δέ γυρεύει τὴν ἀνάπαυση (ὅπως τὰ ἐννιά δέκατα τῶν φιλοσόφων), ἀλλά — σά σκλάβος κι' ὑπηρέτης τοῦ δαίμονα — τὸν ἀνώτερο βαθμὸ κάθε ἐρεθισμοῦ και κάθε κίνησης. Κάθε ἀγῶνας λοιπὸν για τὸ ἀπρόσιτο πέρνει ἓνα χαρακτήρα ἐγωῖσμοῦ, και κάθε ἠρωϊσμός καταλήγει ἀναγκαστικά μέ τὴ σειρά του στήν ἱερώτερη του συνέπεια, τὴν πτώση. Γιατί, μιὰ τόσο τρομερὴ ἀνάγκη για εὐλικρίνεια, μιὰ ἀπαιτηση τόσο σταθερὴ κι' ἐπικίνδυνη σάν κι' αὐτὴ τοῦ Νίτσε, ἀρχίζει ἀναπόφευκτα πόλεμο μέ τὸν κόσμο, και μ' ἓναν τρόπο θανατηφόρο, θανατηφόρο για τὸν ἴδιο τῆς ἑαυτοῦ. Ἡ φύση, ἡ καμωμένη ἀπὸ μύρια στοιχεῖα, πολεμάει ἀναγκαστικά κάθε μονόπλευρη ὑπερβολή. Κάθε ζωὴ βασίζεται κατά βάθος στή συνδιαλλαγή, στήν ἐπιείκεια (κι' ὁ Γκαίτε, πού σὸ εἶναι του καθρεφτιζόταν τόσο σοφά ἡ οὐσία τῆς φύσης, τὸ ἀναγνώρισε αὐτὸ και τὸ χρησιμοποίησε ἀπὸ νωρίς). Για νά κρατηθεῖ σὲ ἰσορροπία, ἔχει ἀνάγκη, ὅμοια μέ τοὺς ἄνθρωπους, ἀπὸ ἐνδιάμεσες καταπτώσεις, ἀπὸ παραχωρήσεις, ἀπὸ ἀβαρίες και συμφωνίες. Κι' αὐτὸς πού ἔχει τὴν ὀλότελα ἀντιφυσικὴ κι' ἀπόλυτα ἀνθρωπόμορφη πρόθεση νά μὴν ἀνακατευτεῖ στήν ἐπιπολαιότητα, στίς ἀβαρίες (τίς πνευματικὲς) και τίς συνδιαλλαγές αὐτοῦ τοῦ κόσμου, αὐτὸς πού θέλει νά ξεφύγει μέ τὴ βία ἀπ' τὰ δίχτυα τῶν σχέσεων και τῶν συνθηκῶν πού τὰ χουν ὑφάνει αἰῶνες, γίνεται, χωρίς νά θέλει, ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας και τῆς φύσης. Ὅσο περισσότερο ἓνα ἄτομο ἐπιθυμεῖ «ν' ἀνυψωθεῖ στήν ἀπόλυτη καθαρότητα», τόσο πιὸ πολὺ ἡ ἐποχὴ του τοῦ δείχνεται ἐχθρική. Μπορεῖ νά προσπαθεῖ, σάν τὸν Hoelderlin, νά δώσει μιὰ φόρμα ὀλότελα παιητικὴ σὲ μιὰ ζωὴ ὀλότελα πεζή, και νά σκοπεύει, σάν τὸν Νίτσε, νά μπεῖ στήν ἀτέλειωτη σύγχυση τῶν γήινων μεταπτώσεων. Ὡστόσο, αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἄφρων μά ἠρωϊκὴ, εἶναι μιὰ ἐπανάσταση ἐναντιὸν τῶν συνθηκῶν και τῶν

κανόνων και σπρώχνει τὸν τολμηρὸ σὲ μιὰν ἀθεράπευτη ἀπομόνωση, σ' ἓναν ὑπερήφανο πόλεμο, — δίχως ἐλπίδες ὁμῶς. Αὐτὸ πού ὁ Νίτσε ὀνομάζει «τραγικὴ νοοτροπία», ἡ ἀπόφαση νά φτάσει σὰ κατάβαθα ὀποιοῦδήποτε αἰσθηματος, πέρναι ἀπὸ τὸ πνεῦμα στή ζωντανὴ πραγματικότητα και δημιουργεῖ τὴν τραγωδία. Αὐτὸς πού θέλει νά ἐπιβάλλει στή ζωὴ ἓνα μοναδικὸ νόμο, αὐτὸς πού τὸ χάος τῶν παθῶν θέλει νά τὸ γεμίσει μ' ἓνα μονάχα πάθος, τὸ δικό του, γίνεται ἐρημίτης και — σάν τέτοιος — ἐκμηδενίζεται: τρελλὸς πού ὀνειρεύεται, ἂν δουλεύει δίχως νά καταλαβαίνει, μά ἤρωος, ἂν ξέρει τὸν κίνδυνο και μολοντοῦτο τὸν περιφρονεῖ. Ὁ Νίτσε, ἂν και τόσο παθιασμένος στήν εὐλικρίνεια του, εἶναι ἀπ' αὐτοὺς πού καταλαβαίνουν. Νοιώθει τὸν κίνδυνο πού πέρναι. Ξέρει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἀπὸ τὰ πρῶτα του γραφτά, πῶς ἡ σκέψη του στριφογυρίζει πάνω ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνο και τραγικὸ κέντρο, πῶς ζεῖ μιὰ ζωὴ ἐπικίνδυνη, ἀλλά (σάν ἤρωος τοῦ πνεύματος μέ ἀληθινὰ τραγικὸ χαρακτήρα) δέν ἀγαπάει τὴ ζωὴ παρά ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ κινδύνου, πού ἀκριβῶς τὴν ἴδια του ζωὴ ἐκμηδενίζει. «Χτίστε τὰ σπίτια σας στίς πλαγιές τοῦ Βεζούβιου», φωνάζει στοὺς φιλοσόφους, για νά τοὺς κεντρίσει, νά τοὺς σπρώξει πρὸς μιὰν ἀνώτερη συνείδηση τοῦ πεπρωμένου, γιατί «ὁ βαθμὸς τοῦ κινδύνου, πού ἓνας ἄνθρωπος ζεῖ μέ τὸν ἑαυτοῦ του» εἶναι γι' αὐτὸν τὸ μόνο ἀξιόλογο μέτρο κάθε μεγαλείου. Μονάχα αὐτὸς πού διακινδυνεύει τὴν ἴδια του ζωὴ, μπορεῖ νά δώσει στήν ἀσήμαντη γήινη μορφή του τὴν ἀξία τοῦ ἀπείρου.

«Fiat veritas, pereat vita.» «Ἀλήθεια ἄς γίνει, κι' ἡ ζωὴ ἄς χαθεῖ.» Ἀδιάφορο ἂν χαθεῖ ἡ ζωὴ, ἀρκεῖ ἡ ἀλήθεια νά βασιλέψει. Τὸ πάθος εἶναι κάτι πάρα-πάνω ἀπὸ τὴν ὑπαρξη, ἡ οὐσία τῆς ζωῆς κάτι πάρα-πάνω ἀπὸ

(Ἀκολουθεῖ)

τὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Μὲ μιὰ γιγάντια δύναμη, ὁ Νίτσε, στήν ἔκστασή του, δίνει σιγά-σιγά σ' αὐτὴ τὴ σκέψη μιὰ φόρμα μεγαλόπρεπη πού ξεπερνάει πολὺ τὸ ἴδιο του πεπρωμένο: «Προτιμότερο νά γίνει ἐρείπιο ἢ ἀνθρωπότητα, παρά νά καταστραφεῖ ἡ γνώση.» Ὅσο περισσότερο τὸν σπρώχνει ἡ μοῖρα του στὸν κίνδυνο, τόσο πιὸ πολὺ νοιώθει, στὸν διαρκῶς ψηλότερο οὐρανὸ τοῦ πνεύματος, τὸν κεραυνὸ πού κρέμεται πάνωθῆ του, τόσο πιὸ πολὺ ἡ ἐπιθυμία του γι' αὐτὸν τὸν ἀνώτερο πόλεμο γίνεται προκλητικὴ και γεμάτη ἐνθουσιασμό, στ' ἀχνάρι τοῦ πεπρωμένου του. «Ξέρω τὴν τύχη πού μέ περιμένει», λέει τὴν παραμονὴ τῆς πτώσης: «μιὰ μέρα, τ' ὀνομά μου θ' ἀντηχεῖ σάν ἀνάμνηση ἓνός παράξενου πράγματος, μιᾶς κρίσης πού ὅμοια τῆς δὲ στάθηκε στή γῆ, ἀνάμνηση τοῦ πιὸ βαθειὰ συνειδητοῦ ἀγῶνα μιᾶς ξορκισμένης ἀπόφασης πού πολεμάει κάθε τι πού μέχρι τότε ἦταν ἱερό και σύμβολο πίστεως.» Μά ὁ Νίτσε ἀγαπάει αὐτὴ τὴν ὑπέρτατη ἄβυσσο κάθε γνώσης, κι' ὄλο τὸ εἶναι του πετάει πάνω ἀπ' αὐτὴ τὴ θανάσιμη ἀπόφαση. «Πόσῃ ἀλήθεια μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀνεχτεῖ;» Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐρώτηση πού ἔβαλε στὸν ἑαυτοῦ του αὐτὸς ὁ θαρραλέος διανοητῆς σ' ὄλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του. Μά για νά ἐκτιμήσει πλέρια τὸ μέτρο αὐτῆς τῆς ἱκανότητος τῆς γνώσης, ὑποχρεώθηκε νά ξεπεράσει τὴ ζώνη τῆς ἀσφάλειας και νά φτάσει τὸ σκαλοπάτι ὅπου ὁ ἄνθρωπος δέν τὴν ἀνέχεται πιὰ (τὴν ἀλήθεια), ὅπου ἡ τελευταία γνώση σκοτώνει, ὅπου τὸ φῶς εἶναι πολὺ κοντὰ και τυφλώνει. Κι' ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ τελευταῖα πρὸς τὰ ἐμπρὸς βήματα εἶναι τὰ πιὸ ἀξέχαστα και τὰ πιὸ γερά στήν τραγωδία τοῦ πεπρωμένου του. Ποτέ τὸ πνεῦμα του δέν ὑπῆρξε πιὸ φωτεινὸ, ἡ ψυχὴ του πιὸ παθιασμένη κι' ἡ κουβέντα του πιὸ γεμάτη ἀπὸ χαρὰ και μουσική, παρά ὅταν ρίχνεται μέ ἀκέρια τὴ γνώση και τὴ θέληση ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς ζωῆς στήν ἄβυσσο τῆς ἀνυπαρξίας.

Μεταφρ. Π. Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΕΛΕΓΕΙΟ

Θά πνεύσουν μιὰ ἀπροσδόκητην οἱ ζέφυροι στιγμή
κι' ἔτσι ἀπαλά στις ριγηλές φτεροῦγες θά μᾶς φέρουν,
ἐκεῖ πού τάχα ἀσώπαστοι μιᾶς νέας οἱ λογισμοί
γιά μᾶς κλαῖν κι' ὑποφέρουν...

Οἱ πόθοι πού μᾶς πλάνευαν ἐφύγαν σάν πουλιά
ποιός θάρθει τώρα νέους Θεούς στά στήθη μας νά πλάσει;
μιὰ αὐγή ἢ ζωὴ μᾶς ἔσφιξε τὸν τράχηλο ὡς θηλιά,
— στενὴ θηλιά ὄλη ἢ πλάση...

Μὰ ἐμεῖς, στήν μπουτονιέρα μας περνοῦμε, κυνηγοί
χλωμῆς χιμαῖρας, τὸ ἀργυρὸ τῆς πανσελήνου τὸ ἄνθος
κι' ἀσάλευτοι προσμένουμε τὸ νεῦμα τῆς φυγῆς
στοῦ ὀρίζοντα τὸ βάθος...

Καὶ τ' ὄραμα, ὅπως ἀνθίσει στὸ νοῦ μας τὸν τρελλό,
μᾶς λέει: βασιλεῖο μυθικὸ μᾶς καρτεράει, μιὰ νῆσος,
κι' εἴμαστε μεῖς πού ἐρχόμαστε, βουβοί, γιαλό-γιαλό,
δοῦκες ἐξόριστοι ἴσως...

Στοὺς δρόμους τί ἂν μᾶς πέρνουνε μὲ λίθους τὰ παιδιά;
'Εμεῖς προσμένουμε Ἰλαροὶ στήν ἄδεια προκυμαία,
στοῦ πλοῖο νά μποῦμε τ' ἄφαντο πού θάρθει μιὰ βραδιά
μὲ τ' ὄνειρο σημαία...

Μὰ ὡς τότε, ὠραῖοι θά μείνουμε στὸ ρόλο τῆς σιωπῆς
κι' ὅταν κοντεύει νά σβυστεῖ τ' ὠραῖο τὸ παραμῦθι,
θ' ἀνοίξουμε τὸ κόκκινο κεντίδι μιᾶς ὀπῆς
στά ὀλάδεια μας τὰ στήθη...

Γ. Δ. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

Τί λέει ὁ κόσμος;... Τί μᾶς νοιάζει;
Δὲς πῶς ἀνθίσαν τὰ κλαδιά
καὶ πόσο εἶν' ὀμορφὴ ἢ βραδιά
ὡς λάμπει ἀπόψε κι' εὐωδιάζει.

* Ἄστρα βροχὴ κι' ἄστρα χαλάζι
πέφτουν ἐκεῖ στήν ἀμμουδιά...
Θά σοῦ γεμίσω τὴν ποδιά,
χρυσό, διαμάντι καὶ τοπάζι.

* Ἐλα! Κι' ἀκέρια ἢ γῆ γιορτάζει
κι' εἶναι γιομάτη ἀπὸ εὐωδιά,
γιά μᾶς ἢ ἀποψινὴ βραδιά.

Μπρὸς τὸ φεγγάρι πού σοῦ μοιάζει
δυὸ λόγια θά σοῦ πεῖ ἢ καρδιά...
Κι' ἄς λέει ὁ κόσμος... Δὲ μᾶς νοιάζει.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

Τὸ Δεμαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

'Αφιέρωσεις

Θά μπορούσε νά γραφεῖ ἕνα πολὺ νόστιμο
δοκίμιο γιά τίς ἀφιέρωσεις πού συνοδεύουν
τὰ βιβλία πού διορίζουν οἱ συγγραφεῖς σ'
ὀλόκληρη λεγεῶνα ἀνθρώπων: κριτικούς,
δημοσιογράφους, συναδέλφους τους, ὠραῖες
κυρίες (ἂν γνωρίζουν), θαυμαστές (ἂν ἔ-
χουν), συγγενεῖς καὶ φίλους. Γιατί ἡ ἀφιέρ-
ωση ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιαίτερη καὶ ἄρτια Τέ-
χνη — ἀρκετὰ δύσκολη κι' ἀρκετὰ σύνθετη.
'Υπάρχουν συγγραφεῖς πού γράφουν εὐκο-
λότερα τὰ βιβλία τους παρά τίς ἀφιέρω-
σεις. Μιὰ ἀφιέρωση εἶναι πράμα τόσο λε-
πτό, τόσο μελετημένο, καὶ τόσο βαρὺ κά-
ποτε ἀπὸ πιθανές συνέπειες, ὅσο καὶ μιὰ
διπλωματικὴ νότα.

Στις λίγες γραμμές πού τὴν ἀποτελοῦν,
ὁ συγγραφέας εἶναι ἀναγκασμένος νά πα-
ρουσιάσει σάν ἀπόσταγμα — ἀπόσταγμα
δυνατὸ καὶ ἀνεξάτμιστο — τὴν ἰδέα πού
τρέφει — ἢ πού θέλει νά νομιστεῖ ὅτι τρέ-
φει — γιά τὸ πρόσωπο γιά τὸ ὁποῖο προο-
ρίζεται. Γι' αὐτὸ, ἡ ἀφιέρωση εἶναι πάντα
μιὰ δημιουργία πού κάνει ὁ συγγραφέας
καὶ, ἀρκετὰ συχνά, ἕνας ρόλος πού παίζει,
μιὰ μάσκα πού φοράει.

Οἱ δύο πόλοι πού γύρω ἀπ' αὐτοὺς γυρνά-
ει ἡ ἀφιέρωση εἶναι ἡ κοκεταρία τοῦ συγ-
γραφέα καὶ τὸ συμφέρο του. Ἡ κοκεταρία
τὸν κάνει νά σπαζοκεφαλᾷ γιά μιὰ
διατύπωση πού νά μὴν εἶναι τετριμένη,
καὶ τὸ συμφέρο του — πότε ὡς κοινωνικοῦ
ἀνθρώπου καὶ πότε ὡς συγγραφέα, — ἀπαι-
τεῖ νά εἶναι πάντα ἡ ἀφιέρωση κολα-
κευτικὴ.

'Απὸ πρώτη ὄψη, τὸ πρῶτο φαίνεται δυ-
σκολώτερο ἀπὸ τὸ δεύτερο. Συμβαίνει τὸ
ἐναντίο. Ὁχι βέβαια ὅταν ὁ συγγραφέας
ἀποτείνεται σὲ μιὰ ὠραία γυναῖκα, πού τὴ
φλερτάρει ἢ ἀπλῶς τὴ θαυμάζει γιά τὴν
ὀμορφιά της, ἢ σ' ἕνα ἀληθινὰ φιλικὸ του,
δικό του πρόσωπο. Ἡ δυσκολία ἀρχίζει μὲ
τὴν κολακεία πού εἶναι ἀναγκασμέ-
νος νά κάνει σὲ πρόσωπα πού τὸν ἔχουν
ὀποχρεώσει, ἢ πού εἶναι σὲ θέση νά τὸν
ὀποχρεώσουν κάνοντάς του μιὰ ἐκδούλευ-
ση, δίνοντάς του μιὰ θέση. Στις ἀφιέρω-
σεις αὐτές πρέπει νά βρεῖ τὴ φράση πού,
χωρὶς νάναῖ ὑπερβολικὴ καὶ ταπεινὰ κολα-
κευτικὴ, πρέπει ὡστόσο νά κρατᾷ τὴ θέρ-

μη μιᾶς εἰλικρίνειας πού μπορεῖ καὶ νά
μὴν ὑπάρχει, πού τις περισσότερες φορές
δὲν ὑπάρχει. Ἀλλοιῶς, κινδυνεύει κανεὶς νά
πέσει σ' ἀφιέρωσεις σάν κι' αὐτὴ περίπου
πού ἔγραφε ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος (γιά ν'
ἀναφέρω αὐτὸν καὶ μόνο): «ὦ, ἂν τὰ φύλ-
λα ταῦτα τῶν ποιημάτων μου μετέχουν
ὀσμῆς τινος τῶν ἐκ τοῦ Ἰλισσοῦ ρόδων, ἂν
περισώζουν πνοὴν τινὰ Φαληρικῆς αὔρας,
σύγγνωθι, μεγαλόφυχε Ἡπειρώτα, νά στέψω
δι' αὐτῶν τὴν εὐγενῆ κεφαλὴν σου...» !!

'Αλλὰ κι' αὐτὸ ἀκόμα δὲν εἶναι τίποτα
μπροστὰ στὴ δυσκολία πού παρουσιάζεται
στὸ συγγραφέα προκειμένου νά γράψει
μιὰν ἀφιέρωση προοριζόμενη γιά ἕναν κρι-
τικὸ ἢ ἕνα συνάδελφό του. Ἐδῶ, ἡ δυσκο-
λία δὲν ἔγκειται στήν ἀποφυγὴ τῆς χον-
τρῆς κολακείας ἀπὸ φόβο μήπως καὶ χτυ-
πάει πάρα πολὺ ἢ ἀνειλικρίνεια της. Κριτι-
κοὶ καὶ συνάδελφοι ἔχουν, συνήθως, τὴ με-
γαλύτερη ἰδέα γιά τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ μιὰ
κολακευτικὴ ἀφιέρωση, ἀκόμα κι' ὑπερβο-
λική, τὴ βρίσκουν φυσικὴ. Ὅταν λαβαίνουν
ἕνα βιβλίο, ἢ πρώτη τους ματιὰ εἶναι ὄχι
γιά τὸ κείμενο, ἀλλὰ γιά τὴν ἀφιέρωση, μὲ
τὴν ἴδια φιλαρέσκεια καὶ περιέργεια πού
μιὰ γυναῖκα, μπαίνοντας κάπου, κοιτάει
πρῶτα-πρῶτα τὸν καθρέφτη. (Κάποτε, μά-
λιστα, αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ μόνη ματιὰ πού ρί-
χνουν στὸ βιβλίο τοῦ συναδέλφου τους.)

Ἡ δυσκολία λοιπὸν γιά τὸ συγγραφέα
ἔγκειται στὸ πῶς νά βρεῖ μιὰ διατύπωση
πού νά μὴν ἀναγνωρίζει κατηγορηματικὰ
συναδελφικὴ ἐκτίμηση ἀλλὰ καὶ νά μὴ τὴν
ἀποκλείει, πού νά μὴν ἱκανοποιεῖ ἴσως τὴ
ματαιοδοξία τοῦ συναδέλφου ἀλλὰ καὶ νά
μὴ μπορεῖ νά πεῖ ὁ ἴδιος γιάτ' ἔδεν τὸν ἱ-
κανοποιεῖ, πού νά εἶναι, τέλος, κάτι σάν
τοὺς ἀρχαίους χρησμούς πού καὶ πεισινὴ ἀ-
φήναν στὸ χρησοδότῃ καὶ ἐκεῖνον πού ἄ-
κουγε τὸ χρησμό θά εὐχαριστοῦσαν.

Ἡ δυσκολία μιᾶς τέτοιας διατύπωσης
εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μερικοὶ γάλλοι
συγγραφεῖς σκέφθηκαν νά τὴ λύσουν ὅπως
ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸ Γόρδιο δεσμό:
μὲ τὸ σπαθί. Ἄντ' ἂν στέλνουν οἱ ἴδιοι τὰ
βιβλία τους μ' ἀφιέρωσεις πρὸς τοὺς κρι-
τικούς καὶ συναδέλφους τους, τὰ στέλνει ὁ
ἐκδότῃς τους «κατὰ παράκληση τοῦ συγ-
γραφέως, πού βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸ
Παρίσι». Αὐτὴ εἶναι ἡ φόρμουλα πού βρή-
καν — κ' εἶναι μιὰ φόρμουλα πολὺ ἔξυπνη
καὶ πού σώζει τὰ προσχήματα. Δυστυχῶς
ὁμως, οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς δὲ μποροῦν

και τον είχε αποδώσει με μια δημιουργική δύναμη ανώτερη ακόμα κι' από του Οικονόμου. Μια παράσταση του «Μικρού Αϊολφ», όπου είχε πρωταγωνιστήσει, του παραμένει αλησμόνητη.

Ο κ. Παρασκευάς γελοιοποίησε έντελώς το ρόλο του Πάστορα Μάντερς. Ο Πάστορας είναι ο αντιπροσωπευτικός της κοινωνικής υποκρισίας, της συνθηματικής ήθικης. Πιστεύει όμως ειλικρινά στην πλάνη του, ειλικρινά της αφιέρωσε τη ζωή του. Υπάρχει κάποιος μεγαλειώδης μέσα του. Ο Ίψεν δεν θα είχε καταδεχθεί ποτέ να μειώσει συστηματικά τον αντίπαλό του. Ούτε ποτέ του διαμφισβήτησε τη συνείδηση κι' ακόμα και την καλή πίστη. Γι' αυτό άλλωστε είναι κι' ο αγώνας βαρύν. Ο κ. Παρασκευάς παρουσίασε έναν κωμικό τύπο ήλιθιού και παρέμεινε έτσι κι' έντελώς ακατανόητο πώς κάποτε τον έρωτεύθηκε η ΚΑ Άλβιγκ.

Ο κ. Δεστούνης παρουσίασε έναν τύπο μεθύσου που θα είχε τη θέση του μόνο σε έλληνα λαϊκή επίθεωρηση.

Η σκηνογραφία ήταν καλαίσθητη, αλλά χωρίς κανένα ιδιαίτερο χαρακτήρα. Η ατμόσφαιρα δημιουργήθηκε μόνον από τη βροχή που έπεφτε σχεδόν αδιάκοπα πίσω από το παράθυρο. Αυτή, χάρη στα μηχανικά μέσα του Έθνικου Θεάτρου, αποδόθηκε τέλεια, αλλά δεν νομίζω ότι το Έθνικ Θεάτρο μπορεί να είναι ικανοποιημένο όταν το μόνο προσόν μιας παραστάσεως του είναι μια πιστή απομίμηση της βροχής.

ΛΑΚΗΣ ΘΥΛΟΣ

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

«Φρειδερίκη»

Ein Strahl der Dichtersonne fiel auf sie, So reich, dass er Unsterblichkeit ihr lieb!
[Μια άχτιδα από τον ήλιο του Ποιητή έπεσε πάνω της, — τόσο πλούσια, που της έδωσε την αθανασία.]

Αυτοί οι δυο στίχοι είναι λαξευμένοι στη μαυρισμένη από τον καιρό πέτρα του τάφου της Φρειδερίκης Μπριόν, στο Μαϊσενχάιμ της Βάδης, όπου αναπαύεται, από την 3ην Απριλίου 1811, μια από τις γυναίκες που αγάπησε ο Γκαίτε. Από το 1866, μια μαρμάρινη προτομή στολίζει τον τάφο της, για να θυμίζει σ' όλους την απλή, αγνή κι' όμορφη ήρωίδα του «Ειδυλλίου του Ζεζενχάιμ». Ο Γκαίτε την είχε αγαπήσει όταν ήταν 21 χρόνων. Το Σάββατο, 13 του Οκτώβρη του 1770, ο φίλος του Λεσπόλδος Βέυλαντ τον πήγε σ' ένα χωριό, κοντά στο Στρασβούργο—όπου τότε ο νεαρός Ίωάννης Βόλφγκανγκ σπούδαζε νομικά—και τον σύστησε στα δυο κορίτσια του πάστορα Μπριόν, τη Σαλωμέα και τη Φρειδερίκη, τη

μικρότερη. Η Φρειδερίκη κατάκτησε άμέσως, απ' την πρώτη εμφάνισή της, τον Ποιητή.

«Και τότε—γράφει ο Γκαίτε αργότερα—μέσα στον ουρανόν αυτό των αγρών, ανέτειλε το πιο αξιολύπητο άστρο. Φορώντας μια κοινή στρογγυλή άσπρη φούστα, που άφινε να φαίνονται ως τους άστραγάλους τα ώραιότερα πόδια του κόσμου, ένα σφιχτό κορσάκι, άσπρο έπίσης, και μια ποδιά από μαύρο ταφτά, ή Φρειδερίκη ήταν μισοχωρική και μισοαστή. Ψηλή και λαφρεία, σά να μη σήκωνε κανένα βάρος, το κορμί της, προχώρησε. Θάλεγε κανένας ότι ο λαιμός της ήταν πολύ αδύνατος για να σηκώνει τις βαρειές ξανθές μπούκλες του μικρού κεφαλιού της. Μέ τα γαλανά, γεμάτα εύθυμία, μάτια της, έριξε ένα βλέμμα τριγύρω, και ή μικρή χαριτωμένη μυτίτσα της έξερευόνησε τον άγέρα τόσο έλεύθερα, σά να μην υπήρχε καμιά έγνοια σ' αυτόν τον κόσμο. Το ψάθινο καπέλλο της κρεμόταν από το μπράτσο της, κι' έτσι είχα την εύχαριστηση, από την πρώτη συνάντηση, να την ίδω και να τη γνωρίσω σ' όλη τη χάρη και σ' όλη την όμορφιά της...»

Αυτή ήταν ή πρώτη συνάντηση, όπως την άφηγείται ο Γκαίτε. Και όταν, την άλλη μέρα, ο ποιητής έφυγε για να γυρίσει στο Στρασβούργο, ένωσε πώς ήταν έρωτευμένος. Κι' ή πρώτη του φροντίδα ήταν να γράψει στη Φρειδερίκη:

Στρασβούργο, 15 Οκτωβρίου 1770

Αγαπητή καινούργια φίλη,

Δέ διστάζω να σάς ονομάσω έτσι: τα μάτια μου βρήκαν στα δικά σας, από το πρώτο βλέμμα, την έλπίδα της φίλας αυτης: θά όρκισθώ για τις καρδιές μας...»

Η Φρειδερίκη, ήταν τότε 17 χρόνων, ένωσε κι' αυτή την ίδια έλπίδα. Κι' έτσι γεννήθηκε το «ειδύλλιο του Ζεζενχάιμ».

Ο κινηματογράφος θέλησε να μάς δώσει μιαν αναπαράσταση του ειδυλλίου αυτού, που ο Λέχαρ το έκανε όπερέττα. Η ταινία που είδαμε έχει τα προτερήματα και τα έλαττώματα ενός φίλμ που είναι αναγκασμένο ν' ακολουθήσει τ' άχνιά ενός μουσικού έργου. Ο Γκαίτε είναι περισσότερο τενόρος παρά ποιητής, ή Φρειδερίκη περισσότερο κοσμική νεαρά παρά χωριατοπούλα, το περιβάλλον περισσότερο φτιαχτό παρά ιστορικό. Η μισή ταινία τραβά σε μακρός, έχει περιττά πράγματα, και οι σκηνές της ψάχνουν όλες να βρίσκουν εύκαιρες για τραγούδια. Ο Βέυλαντ βαφτίζεται σε Βάγνερ, ο Λέντζ, ο φίλος του Γκαίτε, μάς παρουσιάζεται έρωτευμένος με τη Φρειδερίκη, οι ιστορικές ανακρίβειες είναι άφθονες. Η ταινία άπογοητεύει

Κι' έξαφνα, προς το τέλος, όλα αλλάζουν. Από τη στιγμή που ο χωρισμός των δυο έρωτευμένων γίνεται αναπότρεπτος, το φίλμ παίρνει μια δραματική πνοή που το ανεβάζει σ' ανώτερο επίπεδο. Η Φρειδερίκη κυριαρχεί. Και έτσι πρέπει. Γιατί, αν στη ζωή του Γκαίτε ο έρωτας του αυτός ήταν ένα επεισόδιο, για τη Φρειδερίκη υπήρξε όλη της ή ζωή. Δεν παντρεύτηκε. Τόν Γκαίτε, μετά το έφημερο ειδύλλιο στο Ζεζενχάιμ, τον ξαναείδε μια μόνη φορά, το Σεπτέμβριο του 1779, όταν ο Ποιητής, μαζί με τον Δούκα Κάρολο Αύγουστο της Βαϊμάρης, πέρασε από το μικρό χωριό της, πηγαίνοντας στην Έλβετία. Μαζί του, το 1770 και το 1771 είχε περάσει μερικούς μήνες αξέχαστης εύτυχίας. Έμφανιζόταν τότε ως μνηστή του, ως την ήμέρα που ο Γκαίτε την παράτησε. Ο χωρισμός τους ήταν σκληρός. Και ή Μαντύ Κρίστιανς, που υποδύεται τη Φρειδερίκη στην ταινία, κατόρθωσε να δώσει σ' αυτόν όλη τη δραματική άγωνία που είχε στην πραγματικότητα.

Μονάχα για τις τελικές αυτές σκηνές του χωρισμού ή ταινία άξίζει—και άξίζει πολύ. Όλη ή αξία τους στηρίζεται στην ήθοποιία της Κρίστιανς. Η γερμανίδα αυτή καλλιτέχνης μάς δίνει μια Φρειδερίκη που τη σπαράζει ο πόνος του χωρισμού και που θυσιάζεται. Δέ σημαίνει αν ή σκηνή με το Λέντζ είναι φανταστική. Πριν απ' αυτήν, υπάρχει ή σκηνή που ή Φρειδερίκη, άπελπισμένη και μόνη μέσα στο δάσος, βρίσκει παρηγοριά της ν' άπαγγέλλει στίχους του Γκαίτε, γραμμένους για αυτήν. Η σκηνή είναι πραγματικά σπουδαία, κι' είναι, ολόκληρη, δημιουργία της Κρίστιανς, που μάς δίνει ένα άριστουργηματικό υπόδειγμα άπαγγελίας. Και για μόνη τη σκηνή αυτή, άξίζει ή ταινία. Είναι μια πράξη σεβασμού στην Ποίηση και συνάμα καλός κινηματογράφος. Η Μαντύ Κρίστιανς κατορθώνει στη σκηνή αυτή, όπως και στις έπόμενες, ως το τέλος, να ζωντανέψει μια Φρειδερίκη έξαιρετικά ενδιαφέρουσα, τη Φρειδερίκη για την όποια ο έρωτας του Γκαίτε ήταν όλη της ή ζωή.

Δεν ξαίρω αν ή ταινία αυτή γυρίστηκε πέρυ για τον έορτασμό του «Έτους του Γκαίτε». Υποθέτω μάλλον ότι ανήκει στη σειρά των ιστορικών ταινιών που παίρνουν ένα ρομαντικό επεισόδιο από τη ζωή μεγάλων άνδρων και το εκμεταλλεύονται με τρόπο κατάλληλο για να συγκινήσει το πολύ κοινό. Ως τέτοια ταινία, είναι πολύ κατώτερη από την «Ημιτελή Συμφωνία» ή από τον «Πόλεμο του Βάλς». Ο Γκαίτε που μάς παρουσιάζει, είναι ένας τενόρος που ζητεί άφορμές να τραγουδήσει. Είναι αναγκασμένος να θυμάται ότι ή «Φρειδερίκη» είναι όπερέττα του Λέχαρ. Αυτό εί-

ναι το βασικό σφάλμα της ταινίας: ότι υπήρξε πρώτα όπερέττα και άπο όπερέττα έγινε κινηματογράφος. Αν γινόταν μ' αυτήν ό,τι έγινε με την «Ημιτελή» ή με τον «Πόλεμο του Βάλς», θα μπορούσαμε να είχαμε ένα άριστο έργο. Γιατί το θέμα δίνει άπειρες δυνατότητες και εύκαιρες στον κινηματογράφο να δημιουργήσει. Τώρα, όλες αυτές πάλι χαμένες. Η «Φρειδερίκη» είναι μια μέτρια ταινία, που τη σώζουν μόνο οι τελικές σκηνές. Κι' αυτές, όφείλονται στο παίξιμο μιας σπουδαίας καλλιτέχνης.

Γ. ΝΙ ΜΑΚΡΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη: «Ώρες Αγάπης»

«Αν δεχθούμε—όπως και είναι σωστό—ότι τέχνη δεν υπάρχει, παρά μόνον από τη στιγμή που υπάρχει καλλιτεχνική έκφραση, τότε ή συλλογή της κ. Μαυροειδή-Παπαδάκη, πιθανόν—αλλά και αυτό συζητείται—να έχει καθαρώς ανθρώπινο ενδιαφέρον, σαν έκδηλωσή μιας σύγχρονης γυναικείας αισθαντικής ψυχής, καλλιτεχνικό, όμως, πολύ όλιγο.

Όπως έγραφα και για μια άλλη γυναίκα συλλογή, τελευταία, το ν' άπαριθμή κανείς έμμετρα ώρισμένα γεγονότα της έντελώς ατομικής του ζωής, χωρίς, μάλιστα, κάποιο ξεδιάλεγμα (γιατί και στα συναισθήματά μας υπάρχει μια κάποια Ιεραρχία), αυτό μπορεί να ενδιαφέρει, ίσως, μερικούς στενούς γνωρίμους του ποιητού, για όλους τους άλλους, όμως, καταντάνε μια άκουσια άδιακρισία. Μαθαίνουμε, χωρίς να το θέλουμε, τά βαθύτερα, τά πιο πολύτιμα και πιο Ιερά μυστικά ενός ανθρώπου, εκείνα που άποτελούν τη γλυκύτερη και παθητικώτερη Ιστορία της ψυχής του.

Θέλω να έξηγηθώ καλά: το ν' άνυπομονή μια γυναίκα να χαρή τον έρωτα, γιατί ξέρεται ότι έρωτας πραγματικός (δηλαδή μέθη των αισθήσεων) υπάρχει μόνον στα νειάτα, και ότι τά νειάτα βαστούν, αλλοίμονο! όσο και όλα τ' άλλα έδω κάτω, είναι ένα από τά πιο βαθιά, από τά πιο γενικά, από τά πιο αιώνια ανθρώπινα αισθήματα. Κοίταξε όμως: μόλις ένα τόσο γενικό αίσθημα ντυθή μια μέτρια καλλιτεχνική μορφή, χάνει, εύθύς, όλη τη γενικότητά του, αλλάζει, κυριολεκτικώς, ύπόσταση (γίνεται «άλλο πράμα», καθώς λέμε) και στενεύει σε τέτοιο βαθμό ώστε καταντάνε να μην ενδιαφέρει παρά μονάχα αυτόν που το ζει.

Όταν ή κ. Μαυροειδή λέγει:

«Έλα, γιατί τά νειάτα φτερουγάνε
και τί φριχτό νάρθει άργά σά θάνατο!

αισθανόμαστε, βέβαια, ότι σάν άνθρω-

— Εἰς τὸ « Σήμερα » (τεύχος Ἰαν.), εἰς τοὺς « ταχτικούς συνεργάτες » τοῦ ὅποιοι προαετέθησαν οἱ κ. κ. Π. Γκιόκας καὶ Στρ. Σωμερλίτης, ἀφοῦ ἀπεχώρησαν καὶ ἔμειναν ἀπλοῖ συνεργάται οἱ κ. κ. Ἀλκίης Θρύλος, Φ. Μιχαλόπουλος, Κλ. Παράσχος καὶ Π. Καραβίνας, ἄρθρα καὶ σημειώματα διὰ τὰ σπουδαιότερα φιλολογικά καὶ κοινωνιολογικά ζητήματα, ἰδικὰ μᾶς καὶ ξένα. Ἐπίσης, ὁ « Κώστας Οὐράνης » καὶ τὸ ἀισθηματικὴ ἀποδημία » τοῦ κ. Πάνου Καραβίνα, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὴν ἐργασίαν του εἰς τὸ σύνολόν τῆς, προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὰ χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματά τῆς καὶ κάνει τὴν πρόβλεψιν ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν « Νουσταγιῶν », ἂν « ἀπεφάσιζε νὰ γράφει τὸ λυρικό ἡμερολόγιό τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, οὐ μᾶς ἔδινε ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ βαθεῖς ἐσωτερικούς μονολόγους, ἕνα ἀπὸ τὰ ὀρειότερα βιβλία ποὺ ἔχουν γραφῆ ἄνω στὸ δράμα μιᾶς ποιητικῆς καὶ διχῶς πύστη ψυχῆς. »

— Εἰς τὸ « Ξεκίνημα » (τεύχος Φεβρ.) συνεχίζεται ἡ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα μετὰ γνώμης τῶν κ. κ. Μ. Μαλακάση, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μᾶς « ὅ,τι ἐξέχει, ἀνῆκε στοὺς παλαιότερους, πού μένουν, οἱ προπολεμικοὶ, ἀναντικατάστατοι », καὶ Στεφ. Δάφνη, ὁ ὁποῖος, ἐκτός τῶν ἄλλων, συνιστᾷ τὴν « ἀπολύτρωση τῶν νέων ἀπὸ τὸ φιλολογικὸν ἀνομιτισμὸ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ φόβο μὴ φανοῦν τάχα καθυστερημένοι. »

— Εἰς τὴν « Ἐλευθερίαν » τῶν Ἰωαννίνων (19 Ἰαν.) ὁ « Χειμῶνας » στίχοι τοῦ κ. Χ. Χρηστοβασιλῆ ἀπὸ τὴν σειράν « Ὁρεῖς ».

— Εἰς τὴν « Ἰδέαν » ἀπὸ τοῦ τεύχους τοῦ Φεβρουαρίου, αἱ σελίδες διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἱδικῆς μᾶς καὶ ξένης πνευματικῆς ζωῆς (νέα βιβλία, ἐπιθεώρησις τοῦ καθημερινοῦ καὶ περιοδικοῦ τύπου κτλ.) εἴγιναν περισσότεροι καὶ πλέον ἐνδιαφέρονται. Ἐπίσης, παρουσιάζονται καὶ νέοι συνεργάται.

— Εἰς τὸ πρῶτον τεύχος (Φεβρ.) τοῦ νέου λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ « Πρωτοὑπνῆμα » μία ὁμολογία πού κερδίζει τὴν συμπάθειαν διὰ τοὺς ἐκδότας του : « Γιατὶ νὰ συμπληρώσωμε κενὸ δὲν πάει ὁ νοῦς μᾶς, γιατί κι' ἂν ὑπάρξει δὲν θὰ τὸ συμπληρώναμε ἑμεῖς. Εἶμαστε ἄλλοι νέοι κι' ἀμυνόμεστε καὶ ζητᾷμε καμιά σελίδα πού νὰ χωράει κι' ἕνα δικό μᾶς δημιούργημα, διὲν ὅποιο γάναι ; καλὸ καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. » Περιμένουμε, λοιπόν !

— Ἐλάβομεν, ἀκόμη, « Ἑλληνικὸν θέατρον » εἰς τὸ ὁποῖον συνεχίζονται αἱ θεατρικαὶ ἐπιφυλλίδες τοῦ κ. Ν. Λάσκου διὰ « Τὰ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1862—1873 », « Ἑλληνίδα » (τεύχος Ἰαν.), ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τῆς ὁποίας ἀναφέρομεν τὰ ἄρθρα τῆς κ. Ἀγγελικῆς Χατζημυχάλη διὰ τὴν ἑλληνικὴν κερραμικὴν τέχνην καὶ τῆς κ. Κατ. Ι. Κακούρη διὰ τὴν κίνησιν περὶ ἱδρύσεως παιδικῦ θεάτρου, « Les Balkans », « Μαθητὴν », « Ἑλληνικὴν Ἀγωγὴν », « Πρόδοξον » καὶ « Μούσας » Ζακύνθου, « Ἑλληνικὴν βιβλιογραφικὴν καὶ βιβλιοφιλικὴν ἐπιθεώρησιν », « Χριστοπολιτεῖαν », « Μακεδονόπουλο », « Ἑβδομάδα », « Θεοτήν », « Μπουκέτο », « Οἰκογένειαν » κ. ἄ.

Ω.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

12 Φεβρουαρίου

Ἡ συνεργάτης μᾶς κ. Ἀλκίης Θρύλος μᾶς σημειώνει τὸ ἐξῆς τυπογραφικὸν λάθος : εἰς τὸ σημείωμά του διὰ τὴν παράστασιν τῆς « Λοκαντιέρας » (τεύχος 17), σελ. 183, στήλη β', στίχ. 23) ἡ φράσις « πάντως νὰ εἶναι ἕνα θέατρο τέχνης » νὰ γίνῃ : « πάντως παῦει νὰ εἶναι ἕνα θέατρο τέχνης ».

δ. Κ. Ἀγγελ. Ἡ ὁμολογούμε πὺς δὲν ἠμπορέσαμε νὰ καταλάβωμε τί ἐννοεῖτε μετὰ τὴν φράσιν : « Ἐσπὺ πολλὸς κόπος ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη γιὰ νὰ καταλάβῃ κάτι πού μετὰ τὴν καλὴ θέλησιν τοῦ ποιητοῦ θὰ γινόταν εὐκόλως καὶ γρήγορα νοητόν. » Πολύ φοβούμεθα ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ἀκριβὴς αὐτῆς τῆς « Ἄλγης καλῆς θέλησης » θὰ ἔκανε ὥστε ὁ ποιητὴς νὰ μὴ ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τὴν Πολίτην. Πάντως, δι' ἄλλα αὐτὰ θὰ εὑρετέ μίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐπιστολὴν πού δημοσιεύεται εἰς αὐτὸ τὸ τεύχος. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ... ἀστρονομικόν, ὁ συνεργάτης μᾶς δὲν κάνει λάθος. Καὶ τὰ στοιχειώδη τε-

ρα Ἑγχειρίδια Κοσμογραφίας γράφουσι ὅτι τὰ ἄστρα τῶν ὀπῶν ἢ ἡλικία εἶναι μεγαλύτερα, ἔχουσι φῶς ἐρυθρόν, ἐνῶ τὰ νεότερα, λαμπρότερα, κίτρινα ἢ λευκὰ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ μήκος κύματος τοῦ ἐρυθροῦ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ μήκους κύματος τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ συνεργάτης μᾶς. Ἐξαρτήτως ἕως ἀπὸ ἄλλα αὐτὰ, ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐξονόχισις, ἢ τὸσον μαθηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ, ἢ τὸσον στενὰ καὶ περὶ ῥασιοναλιστικῆ μιᾶς ποιητικῆς ἐκφράσεως, ἐνός στίχου, καὶ γενικά, τῆς ποιήσεως, δὲν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος διὰ νὰ χωρεῖ κανεὶς τὴν μυστικὴν γοητεία. — κ. Ε. Καπ. Κόρινθον. Θὰ προσπαθήσωμε δὲν μποροῦμε ἕως νὰ ὑποσχεθῶμε τίποτα. — δ. Μ. Λαμ. Μοιρομένην. Δὲν ἐλήφθη. Πιθανὸν νὰ ἦτο μία ἀπὸ τὰς δύο χρεωμένας ἐπιστολάς πού δὲν παραλάβαμε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Ἐπὶ τῆς εὐκαιρίας, ὑπεθυμίζομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μᾶς νὰ ἐπικολλοῦν εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν τὰ καθωρισμένα ταχ. τέλη. Ἄλλως δὲν παραλαμβάνονται ἀπὸ τὴν « Νέαν Ἑστία » — κ. Τ. Τσ. Πάργαν. « Ὅτι τὸ ἐκλεκτὸ εὐρίσκει πρᾶθύνως φιλοξενίαν εἰς τὰς σελίδας μᾶς. Εἰς τὸ ἐρχόμενον γιὰ τὰ νέα σας ποιήματα. — κ. Παν. Χατζ. Ἐνταῦθα. Πολλά λόγια καὶ ἰσχυρότατο περιεχόμενον. Ἐπειτα, ἐκεῖνα τὰ « νερά τῆς νωχελείας » ! Διαβάστε πάλι τοὺς στίχους σας, ἂν ἔχετε κρατήσῃ ἀντίγραφο, καὶ γράψτε μᾶς ἂν εἶναι δημοσιεύσιμοι. — κ. Ντ. Ψυχ. Πάτρας. Εἰς τὴν περιγραφὴν σας ἀρκετὴ ἐκλήτῃσις, διὰ τὴν ὁποίαν μᾶς προειδοποιεῖ ὁ τίτλος « Σὰν ἀντίκρυσα τὸ γαλάζιο αἷμα τῆς φώσεως... » Γράφετε μετὰ περισσότερη ἀπλότητα. Εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ ἐπιδιώξετε ἀπὸ τώρα, προτοῦ συνηθίσαιε εἰς τὴν περιττολογίαν. — κ. Γ. Καραβ. Ἐνταῦθα. Ὁ « Φθινοπωρινὸς ἥλιος » ἀπλὸ σχέδιον διηγήματος. Προσπαθεῖτε νὰ δώσατε ἀτμόσφαιρα καὶ στέκεστε πολὺ λιγώτερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει στοὺς « γεγονός ». Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ λυρική σας διάθεσις, ἀλλὰ δὲν καταρτάνει νὰ γεμίσῃ ἕνα διήγημα. Ἀπλῶς μᾶς προτομιάζει γιὰ κάτι πού ματαίως τὸ περιμένουμε. — δ. Μ. Κ. Πάτρας. Ἐλήφθησαν. Τὰ πάντα δεκτὰ πρὸς κρίσιν. Ἀρκεῖ νὰ εἶναι καθαρογραμμένα. — δ. Ἀλεξ. Κοτ. Σταμπούλ. Προτιμοῦμε τὴν « Ὀλίγη ». Περὶ τῶν ἐντυπώσεών σας γίνεται μνηστὴ εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ τύπου. — κ. Ἀ. Ἀρκ. Κρατοῦμεν τὸ σημείωμα. Μόλις ἐξακριβώσαμε ὅτι οἱ πληροφορίες πού δίνει εἶναι ἀγνωστές, θὰ τὸ δημοσιεύσωμε. — κ. Τ. Λαλ. Ἄγ. Γερμανόν. Τὸ διήγημα μέτριον ὕψος μᾶλλον δημοσιογραφικόν, ὑπόθεσις κοινὴ, ψυχολογία πολὺ ἀπίθανη. Μέτριοι ἕως κ' οἱ στίχοι. Πολὺ μετριώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μὴ βιασθῆτε νὰ μᾶς στέιλετε νεότερα ἔργασια σας. Οἱ ἀναγνώσται τῆς « Νέας Ἑστίας » συγκρίνουσι καὶ ἔχουσι τὰς ἀξιολογίαι τῶν. — Ἀνώνυμον. Τὸ « Ἔνα ὄνειρον » ἀπλὸ πρῶτόλειον, τόσο σύντομον πού δὲν ἐπιτρέπει καμμίαν πρόβλεψιν. Θὰ θέλαμε νὰ διαβάσωμε κάτι ἐκτενέστερον δικό σας. — κ. Θ. Μ. Κέρκυραν. Ὁ γῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸ φιλοξενήσωμε ὀλόκληρον. Εὐχαριστῶς θὰ ἐδημοσιεύσωμε μίαν σύντομον ἐπιστολὴν, μετὰ τὴν ὁποίαν νομίζομεν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γίνουσι αἱ ἀπαιτούμεναι ὑποδείξεις. — κ. Ρωμ. Ροδ. Θεσπ. Κων. Καὶ οἱ νέοι σας στίχοι δὲν μᾶς ἔκαμαν νὰ μεταβάλωμε γνώμην. Πιθανόν εἰς αὐτούς ἢ ἐπιδρασις ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδριανόν ποιητὴν νὰ εἶναι μικρότερα. Δὲν εἶναι ὅμως πλουσιωτέρα ἢ λυρική διάθεσις. Γιατὶ ἐπιμένετε στοὺς αὐτὸς τῆς ποιήσεως καὶ δὲν δοκιμάζετε κι' ἄλλους ἐκφραστικούς τρόπους; — κ. Νικ. Γεωργ. Θεσπ. Κων. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας σας ἐδόθη ἐντολή. Ἡ γνώμη μᾶς διὰ τὴν μετάφρασιν, εἰς τὸ ἐρχόμενον. — κ. Κ. Γρόλ. Κέρκυραν. Εἶχε παραπέσει στὰ χαρτιά μᾶς. Ὅπως δὴποτε, θὰ κριθῇ τώρα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν σειράν του. — κ. Μιχ. Τροκ. Κύπρον. Γιατὶ τόσος στόμος στοὺς στίχους σας; Τὰ ἴδια πράγματα μποροῦσατε νὰ τὰ πῆτε μετὰ πολὺ πιὸ ἀπλὸ καὶ ποιητικόν τρόπον. Τὸ διήγημα καλύτερον. Πρέπει ὅμως νὰ τὸ ξαναγράψετε, νὰ δώσατε ζωηρότερα τὴν πῆναι τοῦ παιδιοῦ πού τρώει τὸ ἀντίδωρον καὶ νὰ κάματε τὴν φράσιν σας πιὸ ὁμαλὴ καὶ τὸν διάλογό σας φυσικώτερον. Ὁ κ. Χ. σὰς εὐχαριστεῖ. Τὰ « διηγήματα » καὶ τὰ « παιδικὰ » ἔχουσι ἐξάντλησθαι. Ἄλλωστε εἶναι ἐργασία τοῦ ἀρκετὰ παλαιά. — κ. Παν. Περβ. Ἐνταῦθα. Δὲν ἐλήφθησαν οὔτε τὰ ποιήματα οὔτε ἡ ἐπιταγή.

Η ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ